

Hoxiya

1-қисим •••• Hoxiya pəyoʻambərninɡ pahixə bir ayalni əz əmrigə elixi

¹ Pərwərdigarning kalami — Uzziya, Yotam, Ahaz wə Həzəkiyalar Yəhudaʻoʻa, Yoaxning oʻqli Yəroboam Israilʻoʻa padixah bolʻoan waqitlarda, kalam Bəʻrining oʻqli Hoxiyaʻoʻa kəldi; □ ² Pərwərdigarning Hoxiya arqilik kəlgən səzining baxlinixi —

Pərwərdigar Hoxiyaʻoʻa: «Barʻoʻin, pahixilikkə berilgən bir ayalni əmringgə aloʻin, pahixiliktin bolʻoan balilarni əz qolungʻoʻa aloʻin; qunʻki zemin Pərwərdigardin waz keqip pahixilikkə pütünləy berildi» dedi. □ ³ Xuning bilən u berip Diblaimning qizi Gomərnini əmrigə aldi; ayal uningdin hamilidar bolup bir oʻqul tuʻoʻdi.

□ **1:1 «Yoaxning oʻqli Yəroboam Israilʻoʻa padixah bolʻoan waqitlarda...»** — «Israil» bu kitabta adəttə Israilning «ximaliy padixahlik»ni kərsitidu. Hoxiyaning bexarətlirining kəpinqisi «ximaliy padixahlik» toʻqruluktur. Bəzi waqitlarda «Israil» toluq on ikki kəbilə (jümlidin Yəhuda)ni iqiɡə alidu. Mundaq əhwalda biz buni küqimizning bariqə izahlap qoyimiz. Bu kitabta Israilning Yəroboamdin keyinki padixahliri tilʻoʻa elinmiʻoʻan. Pəyoʻambər bəlkim ularni tilʻoʻa aloʻuqiligi yoq dəp qarʻoʻan boluxi mumkin. □ **1:2 «Barʻoʻin, pahixilikkə berilgən bir ayalni əmringgə aloʻin, pahixiliktin bolʻoan balilarni əz qolungʻoʻa aloʻin»** — balilar tehi tuʻoʻulmiʻoʻanidi. Biraq uning keyin tuʻoʻuloqan üq balisidin ikkisi Gomərninɡ pahixilikidin bolʻoan.

4 Pərwərdigar uningoa: «Uning ismini «Yizrəəl» dəp qoyqin; qünki yənə azoqina waqit etkəndə, Mən «Yizrəəl»ning kəning intiqamini Yəhuning jəməti üstigə koyimən wə Israil jəmətining padixahlığıqa hatimə berimən. □ 5 Wə xu künidə əməlgə axuruliduki, Mən Israilning okyasini Yizrəəl jiloqisida sundiriwetimən».

6 *Gomər* yənə hamilidar bolup, kiz tuqdi. Pərwərdigar Hoxiyaoqa: «Uning ismini «Loruhamah» dəp qoyqin; qünki Mən Israil jəmətigə ikkinqi rəhim kılmaymən, ularni kət'iy

---

□ **1:4 «Uning ismini «Yizrəəl» dəp qoyqin»** — «Yizrəəl» «Huda terioqan» yaki «Hudaning terioqini» degən mənida, wə yənə «Huda tarkitudu» degən mənida. Israilning ximaliy teripidiki «Yizrəəl» degən jiloqida dəhxətlik bir kıroqinçilik bolqan. Yəhu isimlik bir sərdar Israilning xu waqittiki padixahi Yəhoramni wə ordidikilərnı, jümlidin rəzil hanix Yəzəbəlnı öltürüwətti. Bu ixlar Hudaning Yəhoram üstigə bolqan jazasi bolqini bilən, Yəhu uqioqa çikqan qanhor adəm bolup, Huda uningoa tapxuroqan jazalik wəzipisidin halkqip nuroqun gunahsiz adəmlərnımu öltürüwətti. Gərqə bu ix 100 yil ilgiri bolqan bolsımu, Israil uning gunahlıqini etirap kılip baqmioqan (Təwrat, «Padixahlar» 9-10-bab). «Yizrəəl» jiloqisi Gideon hakim bolqan waqtida Israilning xanlıq bir oqəlibisining soruni idi («Hak.» 6-7-bab), bu jay Yəhuning waqtida kıroqin soruni bolqan, kəlgüsidə Israilning qong məoqlubiyitining soruni bolıdu. □ **1:5 «Mən Israilning okyasini Yizrəəl jiloqisida sundiriwetimən»** — Asuriyə imperiyəsi miladiyədin ilgiriki 733-yili Israilning ximaliy rayonlırioqa besip kirip, Yizrəəl jiloqisini ixoqal kılip, barlıq ximalıqlarnı, jümlidin Gilead wə Galiliyəliklərnı əsirgə quxürüp elip kətti. Xu wəkələr bilən Israilning hərbiy küqi («okyasi») sunduruwetildi.

kəqürüm kilmaymən; □⁷ **Birak Yəhuda jəmətigə rəhim kilimən wə ularning Hudasi boloqan Pərwərdigar arkilik ularni qutkuzimən; ularni okyasiz, kiliqsiz, jəngsiz, atlarsiz wə atlik əskərsiz qutkuzimən» — dedi.**□

⁸ Gomər Lo-ruhamahni əmqəktin ayriqandin keyin yənə hamilidar bolup oqul tuqdi; ⁹ *Rəb*: «Uning ismini: «Lo-ammi» dəp qoyoqin; qünki silər Mening həlqim əməs wə Mən silərgə

□ **1:6 «Gomər yənə hamilidar bolup, kız tuqdi. Pərwərdigar Hoxiyaqə: «Uning ismini «Lo-ruhamah» dəp qoyoqin»... dedi — «Lo-ruhamah» «rəhim kilinmioqan (kız)» degən mənidə. «Gomər yənə hamilidar bolup, kız tuqdi».** Bu ayəttə 3-ayəttikigə ohxax «uningin ... tuqdi» degən bir ibarə bolmioqəqka «Lo-ruhamah» Hoxiyaning əz balisi əməs idi. □ **1:7 «Birak Yəhuda jəmətigə rəhim kilimən wə ularning Hudasi boloqan Pərwərdigar arkilik ularni qutkuzimən; ularni okyasiz, kiliqsiz, jəngsiz, atlarsiz wə atlik əskərsiz qutkuzimən» — bu bexarət bəlkim Asuriyə imperiyəsinin qoxunining Yəhudaqə tajawuz qilidioqanliqi wə xundak bolsimu Pərwərdigarning Pərixtisining wasitisi bilən Asuriyəni (dərəkə heq jəng bolmayla) yokitidioqanliqini kərsitidu (miladiyədin ilgiri 702-yili). Bu ayətning kızik bir yeri xuki, Pərwərdigar «Pərwərdigar arkilik» bu ixni qilidu. Demək «Pərwərdigarning Pərixlisi»ning Əzini Huda deyixkə bolidu. Baxqa yərdə səhəbtəlxkinimizdək, ixinimizki «Pərwərdigarning Pərixlisi» dəl Hudaning «Kalami» əysa Məsihning Əzidur («Yəx.» 36-38-bablarni kərüng). Məzkur bexarətning bir nətjisi bəlkim Israilda turoqan bəzi ihlasmən kixilər Yəhuda zeminiqə otüp, olturaqlaxqan bolsa kərək.**

Pərwardigar bolmaymən» dedi.□

Hoxiya Israilning ahirki zamandiki bəhti toqiruluk bexarət beridu

¹⁰ — Birak Israilning balilirining sani dengizdiki qumdək bolup, uni elqigili yaki sanioqili bolmaydu; «Silər mening həkım əməsilər» deyilgən jayda xu əməlgə axuruliduki, ularoqa: «*Silər tirik Təngrining oqulliri!*» — deyilidu.

■ ¹¹ Israil baliliri wə Yəhuda baliliri birgə yioqilidu, əzlrigə birla baxni tikləydu wə turoqan zemindin qikidu; qünki «Yizrəəlning küni» uluqdur! Aka-ukiliringlaroqa «Ammi! (*Mening həkım!*)» wə singilliringlaroqa «Ruhamah! (*rəhim qilinoqan!*)» — dənglar!□ ■

□ **1:9 «Rəb: «Uning ismini: «Lo-ammi» dəp qoyojin»... dedi** — «Lo-ammi» «Mening həkım əməs» degən mənidə. Bu isim Gomərning balisining baxqa ərdin boləjanlıqini bildüridu, xuningdək Huda aldida Israilning əhwalini kərsitidu. «Mən ular üçün Pərwardigar bolmaymən» (yaki «Mən silər üçün bolmaymən» yaki «Mən silər üçün «Əzəldin Bar Boləquqi» bolmaymən») degən ibarə, Hudaning Musa pəyoqəmbərgə tapxuroqan Əz namini, yəni «Yəhwəh» («Mən Əzümduqmən»)ni kəzdə tutidu. Demək, «Mən silərdin həwər alidoqan Hudayinglar bolmaymən». ■ **1:10** Yar. 32:11; Rim. 9:25, 26 □ **1:11 «turoqan zemin»** — Israillar sürgün qilinoqan zemin bolsa kerək. **«turoqan zemindin qikidu»** — yaki «turoqan zeminda yaxinidu». **«Yizrəəlning küni»** — bu küning nemə ikənliki 2:14-23-ayəttə kərünidu. Bu ayət üstidə «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **1:11** Yəx. 11:13; Yər. 3:18; Əz. 37:16, 22; Əf. 2:14, 15, 16

2

Israiloqa qilinoqan tərbiyilik jaza — Hudaning sөzining dawami

¹⁻² — Ananglaroqa dөwayimni yөtküzüp, uning bilən dөwalixinglar; qünki u Mening ayalim əməs wə Mən uning eri əməs; u paħixilik turkını qırayidin, zinahorluk ھاlətlerini kөksining arisidin yaqatsun!□

³ Bolmisa, Mən uni kıp-yalingaq kılıp koyimən, tuoquloqan künidikidək anidin tuoqma kılıp koyimən;

Mən uni huddi qөл-bayawanoqa ohxax kılımən,
Uni bir kaqjirak yərgə aylandurimən,
Uni usuzluk bilən өltürimən;

⁴ Uning baliliroqa rəhim kılmaymən,
Qünki ular paħixiliklərdin tərəlgən balilardur.

⁵ Qünki ularning anisi paħixilik kılıqan,
Ularni qarnida kətürgüqi nomussizlik kılıqan;
Qünki u: «Mən manga nan wə süyümni,
yung wə kanapimni, zəytun meyim wə iqimlik-xarablırimni təminligüqi axnilirimoqa intilip

---

□ **2:1-2 «ananglaroqa dөwayimni yөtküzüp, uning bilən dөwalixinglar; qünki u mening ayalim əməs wə mən uning eri əməs; u paħixilik turkını qırayidin, zinahorluk ھاlətlerini kөksining arisidin yaqatsun!»** — demisəkmü bu sözlər həm pəyoqəmbərnin öz baliliroqa həmdə Hudaning öz həlkiqə eytqanlıridur. Təwəndiki sözlər (14-3) əsasən Hudaning Israiloqa boləqan sözliri — Biraq bəziliri pəyoqəmbərnin öz əħwalioqa mas kelidu.

ularni qoqliximən» — dedi.□

⁶ — Xunga mana, Mən yolungni tikən-jioqanliklar bilən qitlap korxiwalimən, *Israilning* ətrapini tam bilən tosimən, u qioqir yollirini tapalmaydion bolidu.

⁷ Xuning bilən u axnilirini qoqlaydu, birak ularoqa yetixəlməydu;

Ularini izdəydu, tapalmaydu;

Xunglaxka u: «Mən berip birinqi erimni tepip, uning yenioqa kaytimən; qünki əhwalim bügünkidin yahxi idi» — dəydu.

⁸ — U ziraətlərni, yengi xarab wə zəytun meyini təminligüqining Mən ikənlikimni, Özliri «Baal» butlarni yasaxka ixlətkən kümüx-altunni kəp qiloquqining Mən ikənlikimni zadi bilmidi.

⁹ Xunga Mən kaytip kelimən, uningdiki ziraətlirimni öz waqtida,

Yengi xarablimni öz pəslidə elip ketimən,

Özümdiki ularning yalingaqlikini yepixka kerəklik yung-kanaplimni bərməy kayturup ketimən;□

¹⁰ Həzir Mən uning nomussizlikini axnilirining kəz aldida axkarilaymən,

---

□ **2:5 «iqimlik-xarablimni təminligüqi axnilirimoqa in-tilip ularni qoqliximən»** — «axnilirim» Israil qoqunon hərəhil butlarni, bolupmu «Baal»larni kərsitidu. Nadan Israil ax-taam wə nərsə-kerəklərni Huda əməs, bəlki bu butlar təminləydu, dəp qaraytti. □ **2:9 «Xunga mən kaytip kelimən, uningdiki ziraətlirimni ... elip ketimən, Özümdiki ... yung-kanaplimni bərməy kayturup ketimən»** — Israillar Hudaning yenioqa «kaytixi» kerək. Həzir əksiqə Huda ularning yenioqa jazalaxka kaytidu.

Həqkim uni qolumdin kütquzalmaydu.□

11 Xundak kılıp uning tamaxalirioqa hatimə berimən;

Uning həytlirioqa! Uning «yengi ay»lirioqa!

Uning «xabat»lirioqa! Kiskisi, uning barlıq «jamaət ibadət sorun»lirioqa hatimə berimən!□

12 Wə Mən uning üzüm tallirini wə ənjür dərəhlirini wəyran kılımən;

U bularni: «Bular bolsa axnilirim manga bərgən ix həkqkılırimdur!» degənidi;

Mən bularni janggaloqa aylandurimən, yawayi həywanlar ularni yəp ketidu.■

13 Mən uning bexioqa «Baal»larning künlirini qüxürimən;

Qünki u *xu künliridə* ularoqa isriq salatti,

U özini üzükliri wə zibu-zinnətliri bilən pərdazlap,

Axnilirini qoqlixip, Meni untudi — dəydu Pərwərdigar.□

Huda ahir berip yənıla İsrailni muhəbbiti

□ **2:10 «Həzir mən uning nomussizlikini axnilirining köz aldida axkarilaymən»** — muxu «axniliri» degən sөzning mənisi həzir səl kengəytildi. İsrail Hudaning qoqdixioqa ixənməy, hərkaysi butpərəs dölətlərgə tayinip ular bilən ittipakdax bolmaqı. Biraq Huda Əzigə qıloqan bu wapasizlikni həmmə adamning kezi aldida axkarilaydu. □ **2:11 «Hatimə berimən; uning həytlirioqa! Uning «yengi ay»lirioqa!...»** — «yengi ay»ning birinçi küni həyt küni hesablinatti. «Xabat» küni, yəni xənbə küni, dəm elix küni idi. ■ **2:12** Zəb. 80:12-13; Yəx. 5:5 □ **2:13 «mən uning bexioqa «Baal»larning künlirini qüxürimən»** — demək, Huda İsrailning «Baal»laroqa qoqunoqan künlirining tegixlik jzasini ularning bexioqa qüxüridu.

arqilik o'ziningki qilidu — «Yizrælning küni»

¹⁴ Xunga mana, Mæn uning kenglini alimæn, Uni dalaqqa elip kelimæn, kengligæ sezlæymæn. □

¹⁵ Xundak qilip Mæn uningqqa xu yærdæ üzümzarlarini qayturimæn, «Aqor jilqisi»ni «ümid ixiki» qilip berimæn; Andin u xu yærdæ yaxliq künliridikidæk, Misir zeminidin qiqqan künidæk küy-nahxa eytidu. □

¹⁶ Wæ xu küni æmælgæ axuruliduki, — dæydu Pærwærdigar — «Sæn Meni «erim» dæp qaqirisæn, Ikkinqi Meni «Baal»im demæysæn. □

□ **2:14 «Xunga mana, mæn uning kenglini alimæn, uni dalaqqa elip kelimæn, kengligæ sezlæymæn»** — «xunga» degæn bu söz adæmni tolimu hëyran qilidu, ælwættæ. Hudaning xapaiti daim degüdæk xundak. □ **2:15 «Xundak qilip Mæn uningqqa xu yærdæ üzümzarlarini qayturimæn, «Aqor jilqisi»ni «ümid ixiki» qilip berimæn; andin u xu yærdæ yaxliq künliridikidæk, ... küy-nahxa eytidu»** — bu ayættiki bæzi sezlærnin gærhi: — (1) «Aqor jilqisi» — æslidæ Israil Pælestinni ixoqal qilix üqün jæng qiliwatqan künlærdæ, «Aqan» (yaki Ahor, mænisi «awaræ») isimlik bir kixi Hudaning kersætmisigæ itaæt qilmioqqa, pütkül Israil jængdæ mæqlup boldi. Yæxua pæyoqæmbærning wasitisi bilæn Aqanning gunahï eniklanqandin keyin, Israil Aqanni qalma-kesæk qilip øltürüwætti. Andin Israil düxmændin qutkuzuldi. «Aqanning ølümi ularni qutkuzoqan» degili bolidu. Xunga mæzkur ayætnin mænisi, bælkim birsi ularning gunahlarini kætürüxi bilæn, ular qutkuzulidioqan bolidu («Yæ.» 7-babni kërüng). (2) «yaxliq künliri» — bælkim Israilning «yengi bir øl» tuquloqandæk, Misirdin qiqqan waqtini kersitidu. (3) «nahxa eytidu» yænæ «(Manga) jawab beridu» degännimu bildüridu. □ **2:16 «Sæn Meni «erim» dæp qaqirisæn, ikkinqi Meni «Baal»im demæysæn»** — «kirix söz»dæ eytkinimizdæk, «Baal» degæn sözning bir mænisi «igæm» yaki «erim».

17 Qünki Mən «Baal»larning namlirini sening aqzindin elip taxlaymən,

Ular bu nami bilən ikkinqi heqkandak əslənməydu. □

18 Xuning bilən Mən ular üçün daladiki haywanlar, asmandiki uqar-kanatlar wə yər yuzidiki əmüligüqilər bilən əhdə tüzimən; Mən okya, kiliq wə jəngni sundurup zemindin elip taxlaymən; *həlkimni* aman-esən yatquzimən. ■

19 Xundak kılıp Mən seni əbədil'əbəd Əzümgə baqlaymən; həkkanıylikta, mehır-muhəbbəttə, rəhim-xəpkətlərdə seni Əzümgə baqlaymən; □

20 Sadakətlikta seni Əzümgə baqlaymən, xuning bilən sən Pərwərdigarni bilip yetisən. □ ■

21 Wə xu künidə əməlgə axuruliduki, «Mən anglaymən» — dəydu Pərwərdigar, — «Mən asmanlarning təlipini anglaymən, bular yər-zeminning təlipini anglaydu; 22 Yər-zemin zi-raətlərnin, yengi xarab wə zəytun meyinin təlipini anglaydu; wə bular «Yizrəl»ning

---

□ **2:17 «Mən «Baal»larning namlirini sening aqzindin elip taxlaymən»** — ibraniy tilida «Mən «Baal»larning namlirini uning (yəni, Israilning) aqzidin elip taxlaymən». ■ **2:18**

Ayup 5:23; Yəx. 11:6; Əz. 14:21; 34:25 □ **2:19 «Mən seni ... Əzümgə baqlaymən»** — bu söz adəttə kizni əzigə əmrigə elixini bildüridu. □ **2:20 «həkkanıylikta, mehır-muhəbbəttə, rəhim-xəpkətlərdə.... sadakətlikta (seni Əzümgə baqlaymən)»** — degən sözlər Hudaning kildioqanlirini süpətləydu, əlwəttə. Biraq ixinimizki, bu sözlər yənə kəlgüsidiki **Israilning** Hudaning muhəbbitigə boləqan inkasinimu bildüridu. Israil xu küni yənə wapasiz bolmaydu. Bu qong bir əzgirix, qong bir məjizidur! ■ **2:20** Yər. 31:33, 34

təlipini anglaydu! □ 23 Wə Mən Əzüm üqün uni zeminda teriyəmən; Mən «Lo-ruhamah»oşa rəhım kılıməni; Mən «Lo-ammi»oşa: «Mening həlkim!» dəymən; wə ular Meni: «Mening Hodayim!» — dəydu. □ ■

3

Hoxiya əzığə wapasızlıq kılıp əzidin ayrılğan ayalını qayturup əkilidu

¹ Wə Pərwərdigar manga: — Yənə barəjin, axnisi tərıpıdın səyülgən, zinahor bir ayalni səygin; gərqə Israillar yat ilahlar tərıpıgə eşıp kətken, «kixmix poxkal»larni səygen bolsimu, *Mən Pərwərdigar ularoşa kərsətkən səyğümdək*

□ **2:22 «...bular «Yızrəəl»ning təlipini anglaydu!»** — «Yızrəəl» degən isim «Israil» degən isim bilən tələppuz jəhəttə ohxixip ketidu, muxu yərdə Israilni kərsitidu. Biraq Hoxiyaning birinğı oşli «Yızrəəl»ning anisining wapasızlıqıdın tuşulup (2:4ni kərüng) andın xu səwəbidin atısidin ayrılğanidək, Israil «anisining wapasızlıqı» bilən Hudasidin ayrılğan bolup, hazır Hudasi bilən əpləxtürülgən bolidu. □ **2:23 «Mən Əzüm üqün uni zeminda teriyəmən»** — esimizdə barki, «Yızrəəl» «Hudaning terioşini» degən mənıdə. Hudaning Israil (Yızrəəl)oşa bolğan məqsiti, dehqanning **əzi üqün** urukni zeminoşa terioşinioşa ohxax əməlgə axurulıdu. Demək, ahırkı zamanda, Israil harakterida, meşezidə, qılğanlırida Hudaning kənglidikidək bolıdu. Huda xu yol bilən Israilda Əzini uluşlaydu. ■ **2:23** Hox. 2:1; Rim. 9:26; 1Pet. 2:10

sən uni səygin, — dedi □ ² (xunga mən on bəx kümüx tənggə, bir homir buoqday wə yerim homir arpiqə uni özümgə qayturuwaldim; □ ³ Mən uningə: «Sən mən üçün uzun künlər kütisən; sən pəhixilik qilmaysən, sən baxqa əringki bolmaysən; mənmu sən üçün ohxaxla seni kütimən» — dedim).□ ■

⁴ — «Qünki Israillar uzun künlər padixəhsiz, xahzadisiz, qurbanliqsiz, «tüwrük»siz, «əfod»siz wə heq əy butlirisiz kütüp turidu.

□ **3:1 «kixmix poxkallirini səyidioqan»** — bu kinayilik gəp. Ular bəlkim bu poxkallarni hərhil butlarəqə atap yegən boluxi mumkin. Ular butpərəslik yolida xu kixmixlərni yegəqkə həkəkiy «dindarlar» bolup qaldı — gərqə Pərwərdigarning səygüsining obyektı Israil boləqan bolsimu, lekin Israilning səyüx obyektı nahəyiti bir hil poxkal boləqanidi, halas. □ **3:2 «...yigirmə kürə buoqday wə on kürə arpa»** — «bir homir» 300 litr, yəni 20 kürə, «yerim homir» 150 litr, yəni 10 kürə. **«mən ... uni özümgə qayturuwaldim»** — qarışqanda Gomər kulluq həlitigə qüxüp qaloqan, bazarda (bəlkim baliliri bilən) setilidiqan həloqə kəlgən. Hoxiya üçün uni setiwelix səl qiyinraq kərünüdu; uning bahəsiqə yetix üçün puləqə qoxup yənə uni-buni elip kelix kerək idi. □ **3:3 «Sən mən üçün uzun künlər kütisən»** — demisəkmü buning mənisi, Hoxiya uni hərəkəndəq munasiwəttin ayrip yaləquz turmuxqə qalduridu. Biraq u əzi uningdin baxqə heqəkəndəq bir ayaləqə yeqinlaxmay, uni kütidu. ■ **3:3** Qan. 21:11

□ ■ 5 Wə keyinrək, Israil baliliri qaytip kelidu wə Pərwərdigar boloqan Hudisini həm Dawut padixahini izdəydu; künlərnin ahirida ular təwrinip əyminip Pərwərdigarning yenioq, xundakla Uning mehribanliqioq qarap kelidu». □ ■

4

2-qisim: •••• Hoxiyaning ayrim-ayrim hawərliri — «I Israil, Mən qandaxmu silərnin taxlap qoyimən?!» •••• •••• Yorutulmioqan bir həlq

□ 3:4 «Israillar uzun künlər padixahsiz, xahzadisiz, qurbanliqsiz, «tüwrük»siz, «əfod»siz wə heq öy butlirisiz kütüb turidu» — bu ayəttə tiloq elinoqan bəzi nərsilər yaki ixlar (padixah, xahzadə, qurbanlik, əfod) əslidə mahiyiti yahxi, bəzilər pütünləy yahxi əməs. Bu bexarəttin qarioqanda, Huda Israil üqün səllimaza yengi bir baxlinixni bekitkən. «Tüwrük» bəlkim butpərəslikkə ait boloqan nərsini kərsitidu. «Əfod» — Huda Musa pəyoqəmbərgə qüxürgən qanun boyiqə, bax kahin kiydioqan bir alahidə kaltə qapan bolup, uning iqidiki ikki tax arqilik Hudadin yol sorioqili bolatti. «Təbirilər»nimo kəring. ■ 3:4 Hox. 10:3 □ 3:5 «keyinrək, Israil baliliri qaytip kelidu wə Pərwərdigar boloqan Hudisini həm Dawut padixahini izdəydu» — «Hoxiya» degən kitabta «Israil» adəttə «ximaliy padixahlik»ni kərsitidu. Ular burunla Huda əsli bekitkən Dawutning handanliqioq təwə padixahliktin ayrilip kətkənidi. Xunga ahirki zamanlarda ularning «Dawutni izdixi» üqün hərəkəndə təkəbburlukni taxlix kerək bolidu. Uning üstigə bu bexarət ahirki zamanlarda padixah Dawutning oqli Məsih Əysaning Israilni qutkuzidioqanliqinimo kərsətsə kerək. ■ 3:5 Yəx. 2:2; Yər. 30:9; Əz. 34:23; 37:22; Mik. 4:1

1 Pərwərdigarning sözini anglanglar, i Israil baliliri; çünki Pərwərdigarning zeminda turuwatқанlar bilən kildioğan dəwasi bar; çünki zeminda heq həkikət, heq meħribanlık, Hudani heq bilix-tonux yoқtur; ■ 2 Karoax-tillax, yaloğanqilik, katillik, oořilik, zinahorluk — bular zeminda yamrap kətti; қan üstigə қan төkülidu. □ 3 Mana xu səwəbtin zemin matəm tutidu, uningda turuwatқанlarning həmmisi jüdəp ketidu; ular daladiki həywanlar həm asmandiki uqar-қанatlar bilən billə jüdəp ketidu; bərһəк, dengizdiki beliklərmu yəp ketilidu.

4 Əmdi heqkim dəwa қilixmisun, heqkim əyibləxmisun; çünki Mening dəwayim dəl sən bilən, i kahin! □ 5 Sən күndүzdə putlixip yikilisən; pəyoğəmbərmu sən bilən keqidə təng putlixip yikilidu; wə Mən anangni həlak қilimən.□

6 Mening həlқim bilimsizliktin həlak қilindi; wə sənmu bilimni qətkə қakқанikənsən, Mənmu seni qətkə қakimənki, sən Manga yənə heq kahin bolmaysən; Hudayingning

■ 4:1 Mik. 6:2 □ 4:2 «қан üstigə қan төkülidu» — yaki өltүrүx wəқəliri naħayiti көp ikənlikini yaki (bəzi alimlarning pikriqə) halioğanqə adəmləрни tutuwelip ularni butlaroqə «insan қurbanlık»i қilidioğanliқini көrsitidu. □ 4:4 «Mening dəwayim dəl sən bilən, i kahin!» — baxқа birhil tərјimisi: «Həlқing kahin bilən dəwalaxқandəк boldi». Lekin bizningqə 4-ayəttiki sözlər kahinoqə қarita etilidu; bizning tərјimimiz 5-ayəttiki sözlərgə intayin mas kelidu, dəp қaraymiz. Ibraniy tilini qүxinix səl təs. □ 4:5 «pəyoğəmbərmu sən bilən keqidə təng putlixip yikilidu» — «pəyoğəmbər» sahta pəyoğəmbəрни yaki (butpərəslik yaki yalaқqilik қatarliқ səwəblər bilən) öz mənəpəitigə setilip kətkən pəyoğəmbəрни көrsitidu.

qanun-kersatmisini untuqanlikning tUpaylidin, Mənmü sening baliliringni untuymən. □

7 Ular kƏpƏygƏnsəri, Manga qarxi kƏp gunah sadir kildi; Mən ularning xan-xƏripini xƏrmƏndiqilikka aylanduruwetimən. □

8 Ular hƏlkimning gunahini yƏydiyƏn boləaqqa, Ulaarning jeni *hƏlkimning* kƏbihlikigə intizar bolidu. □

9 Wə hƏlkim qandak bolsa, kahinlarmu xundak bolidu; Mən *kahinlarning* tutqan yollirini Əz üstigə qUXurimən, Əz kilmixlirini bƏxiƏa qayturimən. □ ■

10 Ular yƏydu, biraq toymaydu,

□ 4:6 «**Mening hƏlkim bilimsizliktin hƏlak kilindi; wə sƏnmü bilimni qƏtkə kƏkqanikƏnsən, Mənmü seni qƏtkə kƏkimən...**» — bu ayəttiki «bilim» xÜbhİsizki, Hudani bilix degƏnliktur. □ 4:7 «**Ular kƏpƏygƏnsəri... Mən ularning xan-xƏripini xƏrmƏndiqilikka aylanduruwetimən**» — «ular» kahinlarni yaki (6-ayəttə eytiləqan) «kahinlarning baliliri»ni kƏrsitidu. «**Mən ularning xan-xƏripini xƏrmƏndiqilikka aylanduruwetimən**» — «kahin bolux» nahayiti xƏrƏplik ix, əlwəttə. Ulaarning xƏrƏplik wƏzipiliri hƏlkqə Hudaning qanun-kƏrsətmilirini Əgitixni Əz iqigə alidu. Biraq buning ornida ular Əzi «Hudaning qanun-kƏrsətmilirini untuqan» (6-ayət). □ 4:8 «**Ular hƏlkimning gunahini yƏydiyƏn boləaqqa...**» — Təwrat dəwridə birsi gunah sadir kiləqan bolsa, undaqta u «gunah qurbanliqi»ni (gunahini tiləydiyəqan qurbanliq)ni sunuxi kerək idi. Kahinlarning bundak qurbanliqlarning gƏxidin məlum bir kİsimni yeyix imtiyazi bar idi. Xunga ular hƏzir: — «HƏlk kƏprək gunah kilsa, yƏydiyƏnimizmu kƏp bolidu!» dəp oyləqan ohxaydu. □ 4:9 «**HƏlkim qandak bolsa, kahinlarmu xundak bolidu**» — demək, hƏlkim jazayimni tartqanikən, sən kahinmu buningdin haliy bolmaysən; əlahidə imtiyazliring seni kUtquzmaydu, əksiqə tartidiyəqan jazaying tehimu eqir bolidu. ■ 4:9 YƏx. 24:2

Ular pahixilik qilidu, birak heq kəpəyməydu;
Qünki ular Pərwərdigarni tingxaxni taxlap
kətti, □ ■

¹¹ Əzlrini pahixilik, xarab wə yengi xarabқа
beoixlidi;

Bu ixlar adəmning əkil-zəhnini bulap ketidu.

¹² Həlkim öz tayikidin yolyoruk soraydu,

Ularning hasisi ularoқа yol kərsitərmix!

Qünki pahixilikning rohi ularni azduridu,

Ular Hudasining himayisi astidin pahixilikkə
qikip, □ ■

¹³ Taoq qokkilirida kurbanlik qilidu,

Dəng-egizliklərdə, xundaqla sayisi yahxi
boloqaqқа dub wə terək wə қariyaоаqlar
astidimu isriқ salidu;

Xunga kizliringlar pahixilik, kelinliringlarmu

□ **4:10 «Ular pahixilik qilidu, birak heq kəpəyməydu»** — bu intayin kinayilik gəp. Demək, Israil «pahixə bolup» (butlaroқа qokunоan bolup), kəp «pahixiwazlar» (butlar) bilən billə boloan bolsimu, heqқandaқ payda kərmigən. Baxқа hil tərjimisi: «Ular pahixilik qilidu, lekin heq parawanlaxmaydu». ■ **4:10** Mik. 6:14 □ **4:12 «Həlkim öz tayikidin yolyoruk soraydu, ularning hasisi ularoқа yol kərsitərmix!»** — ular «tayiki», «hasisi»ni palqilik, rəmқilik üqün ixlitidu. «**Qünki pahixilikning rohi ularni azduridu, ular Hudasining himayisi astidin pahixilikkə qikip,...**» — «kirix söz»imizdə tiloқа elinoandək, «pahixilik» butpərəslik wə pahixilikning əzini öz iқigə alidu. «Baal» қatarliklaroқа qokunux paaliyətliри hərhil pahixilikni öz iқigə alojan. Israil Hudaоқа sadik boloan ayaldək əməs, bəlki wapasis pahixə ayaldək boloan. ■ **4:12** Hox. 5:4

zinahorluk qilidu. □ ■

14 Mən qizliringlarni pahixilikliri üqün,

Yaki kelinliringlarni zinahorlukliri üqün jazalimaymən;

Qünki *atilir* özirimu pahixilər bilən sirtқа qikidu,

«Buthana pahixə»liri bilən billə qurbanlik qilidu;

Xuning bilən yorutulmıoğan bir həlk yiktilidu. □

15 Sən, i Israil, pahixilik kilixing bilən,

Yəhuda gunahқа qetilip qalmisun!

Nə Gilgaloğa kəlmənglar, nə «Bəyt-Awən»gə qikmanglar,

Nə «Pərwərdigarning hayati bilən!» dəp kəsəm

□ 4:13 «...Dəng-egizliklərdə, xundakla sayisi yahxi bolıoqқа dub wə terək wə qariyoqqlar astidimu isrik salidu» — ular Hudaning himayisi astidin qikip, nahayiti bir dərəh astida bir buttin himayə sorimaқта. **«siləning** qizliringlar pahixilik, kelinliringlarnu zinahorluk qilidu» — «(siləning) qizliringlar... kelinliringlarnu» — Huda «silər» degən sez bilən bəlkim yənə kahinlaroğa sez qilidu. ■ 4:13 Yəx. 1:29; 57:7; Əz. 20:28 □ 4:14 «Mən qizliringlarni pahixilikliri üqün, yaki kelinliringlarni zinahorlukliri üqün jazalimaymən; qünki (atilir) özirimu pahixilər bilən sirtқа qikidu...» — diqqət kilixқа ərziyduki, Huda bu qiz-kelinlarni əyibliməydu; Hudaning aldida, məs'uliyət ularning atiliri (bəlkim kahinlar)ning zimmisididur.

kilmanglar.□

¹⁶ Qünki tərša bir kısır inəktək, Israil tərşalik kılıdu; Pərwərdigar kandaqmu pahlanni baqqandək, ularni kəng bir yaylaqta ozuqlandursun?□

¹⁷ Əfraim butlarəğa qaplasti;

Uning bilən heqkimning kari bolmisun!□

¹⁸ Ularning xarabi tügixi bilənla,

Ular əzlrini pahixilikkə beqixlaydu;

Ularning esilzadiliri nomussizlikka əsəbiylərgə məptun boldi.

¹⁹ Bir xamal-roh ularni kanatlıri iqiğə oriwaldi,

□ **4:15 «Sən, i Israil, pahixilik kılıxing bilən, Yəhuda gunahka qetilib kalmisun! Nə Gilgaləğa kəlmənglar, nə «Bəyt-Awən»gə qikmanglar, nə «Pərwərdigarning hayati bilən!» dəp kəsəm kilmanglar»** — bu sözlər bəlkim Yəhudaəğa karitip eytilixi mumkin. «Gilgal» wə «Bəyt-Awən» Israil zeminidiki «yerim butpərəs» tawapğahlar idi. Amos pəyoğəmbər allıkaqan Israil wə Yəhudani bu tawapğahlarəğa barmaslıq, bu yərlərgə qetixlik gunahlarıni kılmaslıq, jümlidin Pərwərdigarning namini bikar-biğudə ixlətməslik kerək, dəp agahlandıroğanidi («Am.» 4:4, 5:5, 8:14). Hoxiya uning agahlırini təkrarlaydu. U yənə Amos pəyoğəmbərgə əgixip, Israilarning «Bəyt-Əl» (Hudaning öyi)də ötküzgən butpərəslikini əyibləp, xu yərnə «Bəyt-Awən» («yok birnərsə»ning öyi) dəp ataydu.

□ **4:16 «Pərwərdigar kandaqmu pahlanni baqqandək, ularni kəng bir yaylaqta ozuqlandursun?»** — baxka birhil tərijimə: «Əmdi Pərwərdigar hazır ularni pahlanni baqqandək kəng bir yaylaqta ozuqlanduridu!». Bu ikkinçi hil tərijimisining mənisi toğra bolsa uning mənisi: «Pərwərdigar Israilni ularni sürgün kılduridu» degənlik bolidu.

□ **4:17 «Əfraim butlarəğa qaplasti; uning bilən heqkimning kari bolmisun!»** — «Əfraim» Israil (ximaliy padixahlik)ning on kəbilisidin əng qoңgi, u bəzidə Israil (yəni, on kəbilə)ning əzizə wəkil bolidu.

Ular qurbanlikliri tüpəylidin iza-aħanətkə qalidu.□

5

Əfrainning əhwali qataq, Yəhudaningmu əhwali qataq!

¹ Buni anglanglar, i kaħinlar,
Tingxanglar, i Israil jəməti,
Kulak selinglar, i padixahning jəməti;
Qünki bu həküm silərgə bekitilgən;
Qünki silər Mizpah xəhiridə bir kiltak,
Tabor teqida yeyiloqan bir tor bolqansilər.□

² Asiy adəmlərmu kiroqin-qapqunoqə qəküp kətti;
Biraq Mən ularning həmmisini jazalioquqi bolimən.□

³ Əfrainni bilimən, Israil məndin yoxurun əməs;
Qünki i Əfrain, sən hazır pahixilik kilding,

□ **4:19 «bir xamal-roh ularni kanatliri iqigə oriwaldi,...»** — ibraniy tilida «xamal» wə «roh» bir səz. Bu jümlining mənisi bəlkim ular pahixilik-butpərəslik bir pasıq roh (jin) tərripidin pütünləy azdurulup ketildi. □ **5:1 «Silər Mizpah xəhiridə bir kiltak, Tabor teqida yeyiloqan bir tor bolqansilər»** — nemixqə «Mizpah» wə «Tabor» deyilidu? Israil əslidə bu jaylarda Hudaning kəp iltipatlirioqə wə məditigə erixkən. Bu bexarəttin qarioqanda, bu ikki jay hazır əksiqə butpərəslik yaki birhil adalətsizlik yürüzülgən jaylar bolup qaldi. □ **5:2 «Asiy adəmlərmu kiroqin-qapqunoqə qəküp kətti; ...»** — bu ayəttiki «kiroqin-qapqun» degən səz bəzi alimlarning pikriqə balilarni qurbanlik qilixni öz iqigə alidu. Bundaq ixlar Qanaandiki əllərnin butpərəslikidə kəp kərülətti. Baxqə hil tərjimilərmu bar.

Israil buloqanoqandur. □

4 Ularning qilmixliri ularni Hudasing yenioqa qaytixioqa koymaydu;

Qünki pahixilikning rohi ular arisididur,

Ular Pərwərdigarni heq bilməydu. ■

5 Israilning təkəbburluki əzigə qarxi guwahlik bərməktə;

Israil wə Əfraim əz kəbihliki bilən yikilip ketidu;

Yəhudamu ular bilən təng yikilidu. ■

6 Ular koy padiliri wə kala padilirini elip Pərwərdigarni izdəxkə baridu;

Birəq ular Uni tapalmaydu; qünki U Əzini tartip ulardin yiraqlaxti. □

7 Ular Pərwərdigarəqa asiylik kildi,

Qünki ular balilarni haramdin tuqduroqan;

Əmdi «yengi ay» ularni nesiwiliri bilən yəp ketidu. □

8 Gibeəhta sunayni,

Ramahta kanayni qelinglar;

Bəyt-awəndə aqaq signalini anglinglar;

□ 5:3 «i Əfraim, sən ... pahixilik kilding» — Əfraimning Pərwərdigardin waz keqip butlarəqa baqlinixi «rohij pahixilik»kə barawərdur. ■ 5:4 Hox. 4:12 ■ 5:5 Hox. 7:10 □ 5:6 «koy, kala padilirini elix» — kəp qurbanliqlarni kilixni məqsiti kilidu, əlwəttə. □ 5:7 «yengi ay» — heyt yaki «yengi baxlinix» bolidu. Xu waqtin baxlap ularning aman-esənliki wə mustəkillikə hatimə berilidu, xu waqt kəlgəndə ularəqa bulang-talang kilqilarning yoli eqilidu, deməqci. Bu wəqəning təpsilatining qandəq bolidioqanlikini pəkət pərəzla kilalaymiz. Təwəndə, 8-15-ayətlərdə aldin'ala eytiləqan tajawuzqilik «yengi ay»da baxlinarmikin?

Kəyningdə! Qara, i Binyamin!□

⁹ Əfraim əyiblinidioqan künidə wəyranə bolidu; Mana, Israil kəbililiri arisida bekitilgən ixni ayan kildim!

¹⁰ Yəhudaning əmirliri pasil taxlarni yetkigüqigə ohxaxtur;

Mən ular üstigə oqəzipimni sudək təküwetimən.

¹¹ Əfraim horlanoqan, jazayimda ezilgən, Qünki u öz beximqilik kılıp «paskinilik»ni qoqlap yürdi.□

¹² Xunga Mən Əfraimoqa küyə kurti,

Yəhuda jəmətigə qiritküq bolimən.

¹³ Əmdi Əfraim özining kesilini,

Yəhuda öz yarisini kərgəndə,

□ **5:8 «Gibeahğa sunayni, Ramahğa kanayni qelinglar; Bəyt-Awəndə agah signalini anglitinglar; kəyningdə! Qara, i Binyamin!»** — Binyamin on ikki kəbilining biri, Yəhudağa bekindi boloqan, «Israil», yəni «ximaliy padixahlik»ning jənubiy qegrasida. Bu bexarəttə ikki imkaniyət bar: — (1) Yəhuda əzi Israiloqa tajawuz kilidu, andin Israil bilən Yəhuda bir-biri bilən soquxidu; nətijidə Israil Asuriyədin yardəm soraydu (13-ayət) (10-ayəttə Yəhudaning həkümranlarning jaħangirliki, ajizlarni bozək kılıp eksplitatsiyə kiliwatqanliki kərsitilidu); (2) bexarət Asuriyə imperiyəsinin tajawuz kilidioqanliqini kərsitidu (miladiyədin ilgiriki 733-yili ular Israilning ximaliy kəbilirini elip kətti: 722-yili pütkül Israilni ixoqal kildi: 702-yili Yəhudağa tajawuz kildi). Biz ikkinçi imkaniyətə mayilmiz. Israilning jənubiy qegrisioğa tutaxqan bu xəhərlər kistakqə elinidioqan bolsa (hujum ximaldin kəlgən əhwalda), undaqta Israilning qaloqan jayliri nemidegən kiybilidioqan bolidu! Israil Asuriyədin yardəm sorioqandin keyin (xundaqla Asuriyəgə pul bərgəndin keyin!), ular tərpidin wəyran kilingən. □ **5:11 «Əfraim... öz beximqilik kılıp «paskinilik»ni qoqlap yürdi»** — «paskinilik» bəlkim birhil butni kərsitidu.

Əfraim Asuriyəlikni izdəp bardi,
«Jedəlhör padixah»ğa təlipini yollidi;
Biraq u həm silərnı saqaytalmaytti,
Həm yarənglərnımu dawaliyalmaytti.□

¹⁴ Qünki Mən Əfraimoğa xirdək,
Yəhuda jəmətigə arsləndək bolimən; Mən,
yəni Mənki, ularnı titma-titma kiliwetip, ketip
qalimən;

Ularını elip ketimən, qutquzalaydıoğan həqkim
qıkmaydu;

¹⁵ Mən ketimən, ular gunahını tonup yetip,
yüzümni izdimigüqə öz jayimoğa kaytip
turimən;

Bexioğa kün qüxkəndə ular Meni intilip izdəydu.

6

İsrailning yüzəki jawabi

¹ «Kelinglar, Pərwərdigarning yenioğa kaytayli;
Qünki U titma-titma kiliwətti, biraq saqaytidu;
Uruwətti, biraq bizni tengip koyidu.

² U ikki kündin keyin bizni janlanduridu;

Üqinqi küni U bizni tirildüridu,
Biz Uning yüzi aldida həyat yaxaymiz!

□ **5:13 «Əfraim Asuriyəlikni izdəp bardi, «jedəlhör padixah»ğa təlipini yollidi»** — Asuriyəliklər öz padixahioğa bərgən unwannı, yəni «Uluoq Padixah» degənnıng imlasını Hoxiya kəstən əzgərtip, unı kinayə bilən «Jedəlhör Padixah» (İbraniy tilidə «Yarəb padixah») dəp ataydu. Əməliyəttə Asuriyə padixahliri dəl muxu harakterdə boləoğan, u baxqa əllər bilən soquxuxqa hərəkəndə bəhanə-səwəblərnı qıqaroquqi idi.

³ Wə biz Uni bilidioqan bolimiz!
 Biz Pərwərdigarni tonux həm bilix üqün intilip
 qoşlaymiz!
 Uning bizni kutkuzuxka qikixi tang səhərning
 boluxidək muqərrər;
 U yenimizoqa yamoqurdək, yər-zeminni
 suoqiridioqan «keyinki yamoqur»dək qüxüp
 kelidu!».[□]

Hudaning dad-pəryadi

⁴ I Əfraim, seni qandək qilsam bolar?
 I Yəhuda, seni qandək qilsam bolar?
 Qünki yahxilikinglar səhərdiki bir parqə bu-
 luttək,
 Tezdin yoqap ketidioqan xəbnəmdəktur.
⁵ Xunga Mən pəyoqəmbərlər arkilik ularni
 qepiwətkən;

[□] **6:3 «U yenimizoqa yamoqurdək, yər-zeminni suoqiridioqan «keyinki yamoqur»dək qüxüp kelidu!»** — «keyinki yamoqur» bolsa Qanaanda (Pələstində) 3- yoki 4-ayda yaoidu, u ətiyazlik ziraətlərnin pixixida həkəlik rolini oynaydu. Bu yamoqurlar bolmisa həsul bolmaydu. **«Biz Uni bilidioqan bolimiz!... U ... «keyinki yamoqur»dək qüxüp kelidu!»** — alimlərnin bu üq ayət (1-3) üstidə üq hil pikri bar: — (1) bu Israilning ahirkə zamanda towa kəlidioqan duasi (qünki Israilar Hoxiyaning dəwridə towa kəlioqan əməs); (2) bu Hoxiya pəyoqəmbərnin: «Pərwərdigarnin yenioqa kaytayli» degən dəwiti; (3) bu Israilning xu qaoqdiki yüzəki bir inkasi, halas. Səzlər qiraylik bolsimu Huda uni yüzəki dəp qaraydu (4-ayətəni kərüng). Xunga biz üqinqi imkaniyətkə kayilmiz. Qünki bu səzlərdə öz gunahini etirap kəlidioqan konkret gəp kəmqil. Əgər duada towa kəlidioqan səzlər bar boləqan bolsa intayin yahxi bir dua bolatti; 14-babta həkəkiy towa kəlidioqan dua tepilidu.

Aoʻzimdiki soʻzlər bilən ularni
 ʻltürüwətkənmən;
 Mening həkümüm tang nuridək qikidu. □

⁶ Qünki Mən qurbanliqlardin əməs, bəlki mehir-muhəbbəttin,

Kəydürmə qurbanliqlardin kərə, Hudani tonux
 həm bilixtin hursənlik tapimən. □ ■

⁷ Biraq ular Adəm'atidək əhdigə itaətsizlik
 qiləan;

Ular mana xu yol bilən Manga asiylik qiləan. ■

⁸ Gilead bolsa kəbihlik qiləuqilarning xəhiri;
 U qan bilən boyaləan.

⁹ Qaraqqilar adəmni payliəandək,
 Kahinlar topi Xəkəmgə baridiəan yolda katillik

□ **6:5 «Mən pəyoəəmbərlər arkilik ularni qepiwətkən...»**

— Huda pəyoəəmbərliri arkilik nuroqun ketim Israiləa jazasini elip baridiəan həkümlirini ukturoqanidi; demək, u dərhal jazalirini əwətməydu, bəlki awwal pəyoəəmbərliri arkilik agahlandurup, towa kilix pursitini beridu; pəkət towa qilmisa jazasini qüxüridu. Jazalar qüxkəndə Israillar «qepiwetlgən, ...əltürüwetlgən» idi. Yukirida (3-ayəttə) Israil sahtipəzlik bilən «Hudaning bizni kutkuzuzka qikixi ... tang səhərning boluxidək muqərrər» degənidi, biraq hazır Huda: «**Mening həkümlirim** tang nuridək qikidu» dəydu. □ **6:6 «Mən qurbanliqlardin əməs, bəlki mehir-muhəbbəttin, kəydürmə qurbanliqlardin kərə, Hudani tonux həm bilixtin hursənlik tapimən»** — Huda Musa pəyoəəmbər arkilik qurbanliqlarni tələp qiləan. Biraq keyinki kəp pəyoəəmbərlər arkilik, bular Mening ahirki məqsitim əməs, bəlki: (1) Öz həlqimning manga qaratqan qing kənglidiki ibadət wə muhəbbitini izdəymən (xundək ixlar pəkət Məsihning nijati wə Muqəddəs Roh arkilik əməlgə axurulidu, əlwəttə); (2) qurbanliqlar sunuləanda, əgər ihlasmənlik wə muhəbbət bolmisa, undaqta ularni qilmioqininglar tüzük, dəp ukturoqan.

■ **6:6** Mat. 9:13; 12:7 ■ **6:7** Hox. 8:1

qilmaqta;

Bərəkət, ular iplaslik qilmaqta.

¹⁰ Israil jəmətidə yirginlik bir ixni kərdüm;

Əfrayimning pəhixiliki xu yərdə tepilidu,

Israil buloqandi.

¹¹ Yənə sangimu, i Yəhuda, terioqan
gunahliringning hösuli bekitilgəndur!

7

¹ Mən Öz həlqimning asaritini buzup taxlap,
azadliqqa erixtürəy degəndə,

Mən Israilni saqaytay degəndə,

Əmdi Əfrayimning kəbihliki, Samariyəning
rəzillikimu axkarilididu;

Qünki ular aldamqilik qilidu;

Oqrilar bolsa bəsüp kiriwatidu,

Qarakqilar topi sirtta bulangqilik qiliwatidu.

² Ular kənglidə Mening ularning barlik
rəzilliklirini esimdə tutqanliqimni oylimaydu;

Həzir ularning qilmixliri əzlirini qistawatidu;

Bu ixlar kəz aldindidur.

Ordidiki suyiqəstlər

³ Ular padixahni rəzillikliri bilən,

Əmirlərnəni yaloqan gəpliri bilən hursən qilidu;

⁴ Ularning həmmisi zinahorlar;

Ular naway ot saloqan tonurdək;

Naway hemirni yuqurup, hemir boluqə uning otini yənə uləyaytmaydu;□

⁵ Padixahimiz *təbrikləngən* künidə, əmirilər xarabning kəypi bilən əzlini zəipləxtürdi; *Padixah* bolsa mazaq kəluquqilar bilən kəl elixixka intildi!□

⁶ Qünki ular kənglini tonurdək kizitip suyikəst püküp kəyoqanidi;

Keqiqə ularning əzəzi qoqlinip turidu; Səhərdila u yanəqan ottək yalkunlap ketidu.□

⁷ Ularning həmmisi tonurdək kiziktur, ular əz

□ **7:4 «Ularning həmmisi zinahorlar; ular naway ot saləqan tonurdək...»** — «ular» bəlkim kaşinlar (ular yukiridiki ayətlərnin əsasiy obyektini). Əslidə kaşinlar «muqəddəs kanun»ni bilgini üqün, padixahning ordisida muşim roli boluxi kerək idi. Əksiqə ular padixahni əltürüxnə kəstləydu. **«Ular naway ot saləqan tonurdək; naway hemirni yuqurup, hemir boluqə uning otini yənə uləyaytmaydu»** — naway hemirni boldurux üqün səl issik ətsun dəp tonurning yenioqə kəyidu, birək xu waqitlarda tonurning otini uləyaytmaydu.

□ **7:5 «Padixah bolsa mazaq kəluquqilar bilən kəl elixixka intildi!»** — «mazaq kəluquqilar» yənə kaşinlar (wə sahta pəyoqəmbərlər?) boluxi mumkin. Əslidə padixahni kəoqdixi kerək boləqan əmirilər məst boləqanda, padixah əzini kəst kəlməkqi boləqan «mazaq kəluquqilar» bilən «kəl tutuxup», heq bilməyla hətərlək əşwəloqə qūxidu. □ **7:6 «Keqiqə ularning əzəzi qoqlinip turidu»** — bəşka birhil təjmisini «ularning «nawiyi» bolsa keqiqə uhlaydu». «... **Ular kənglini tonurdək kizitip suyikəst püküp kəyoqanidi; ... səhərdila u yanəqan ottək yalkunlap ketidu»** — 4-6-ayətlərdiki ix bəlkim: (1) padixah ordisida məlum bir təbrikləş paaliyitini orunlaxturdi.

(2) əmiriləri məst bolup kətti. (3) padixahni kəstligən kaşinlar keqiqə pürsət kütüp yürdi. (4) ətigəndə ularning padixahka boləqan nəpřiti tonurdiki yalkunliəqan ottək partlidi wə ular padixahni əltürüwətti.

soraqçilirini yöp ketidu;
 Ularning barlık padixahliri yikildi —
 Ulardin heqkim meni nida kilip qaqırmaydu!□

Hudaning tərbiyisini qobul kılmaydıoan bir hək

⁸ Əfraim yat qowmlar bilən arilixip kətti;

U «erülmigən bir qoturmaq»dəktur.□ ■

⁹ Yat adəmlər uning küqini yöp kətti, biraq u heq səzməydu;

□ **7:7 «Ulardin heqkim meni nida kilip qaqırmaydu!»** — «ulardin» — bəlkim padixahlardin. Məzkur bexarətlərninğ Israilning əng ahırkı padixahliridin kaysisini kərsitidiyoanlikiyoa birnemə demək təs. Israil padixahlıqınınğ ahırkı yillirida altə padixah təhtkə olturoan. Altisidin tət padixah kəstlinip öltürölgən. Bu wəkələr Təwrat, «2pad.» 15-17-bablarda bayan kilinoan. Həlkilik nuqtilar xuki: (1) kahınlar intayin rəzil; zinahor, qatillar idi. (2) az degəndimu bir padixah ular tərpidin kəstlinip öltürölgən; (3) əmirələr intayin bihud adəmlər, padixahning bihətərlikini heq oylimaytti; (4) padixahlarning heqkaysisi Hudaoya tayanmidi (xunglaxka «yikildi»). (5) kahınlar kəp «sotqılar»nimu kəstləp öltürdi (7-ayət). □ **7:8 «Əfraim yat qowmlar bilən arilixip kətti»** — «Əfraim»ning məzkur kitabta Israilning ornida yaki Israiloqa wəkil kilip kəp ixl- itilixining səwəbi, bəlkim bu waqıtta Israilning ximaliy kəbililiri Asuriyə tərpidin allıkaqan elip ketilgən; Əfraim kəbilisi yaloquz qaloqanidi. **U «erülmigən bir qoturmaq»dəktur** — demək, bir tərpi kəyök, bir tərpi pixmioan. Israil bəlkim baxka qowmlar bilər kəp arilixip, bir tərpi butpərəslərgə ohxax bolup qaloqan, «kəyöp kətkən»; biraq ular Huda tərəptə heq pixmioan, ularning Huda bilən boləoan munasiwiti yoq deyərlik. ■ **7:8** Zəb. 106:35

Bərhək, *bexining* u yər-bu yeridə ak qaqlar kərünidu, birak u heq bilməydu;□

¹⁰ Xuning bilən Israilning təkəbburluqi özigə qarxi guwah beridu;

Ular Pərwərdigar Hudasining yenioqa kaytmaydu;

Yaki xundak iqlar *bexioqa* qüxkən bolsimu, yənla Uni izdiməydu.■

¹¹ Əfraim heq əqli yok nadan bir pahtəktək; Misiroqa qarap sayraydu, Asuriyəni izdəp baridu;□

¹² Ular baroqanda, ularning üstigə torumni taxlaymən;

Huddi asmandiki uqar-kanatlarni toroqa qüxürgəndək ularni qüxürimən;

Bu həwər ularning jamaitigə yetixi bilənla, ularni jazalaymən.□

¹³ Ularoqa way! Qünki ular Məndin yirəklixip tenip kətti!

□ **7:9 «Yat adəmlər uning küqini yəp kətti»** — «uning küqi» bəlkim Israilning iradisi, iman-etiqadini kərsitidu. Ular butpərəs həlk bilən kəp arilixip etiqadi ajizlaxkan. Baxka alimlarning pikriqə, «küq» ularning əmgikining mewisini kərsitidu. ■ **7:10 Hox. 5:5** □ **7:11 «Əfraim... Misiroqa qarap sayraydu, Asuriyəni izdəp baridu»** — Israil tolimu tuturuksiz bolup, Hudanin sözigə heq ixənməy, birdəm Misirdin, birdəm Asuriyədin yardəm soraydu. Əməliyəttə ikkila tərəp Israiloqa satkunluk kəlidu. □ **7:12 «Bu həwər ularning jamaitigə yetixi bilənla, ularni jazalaymən»** — ayətnin ahirki bu qisminin baxka ikki tərjimisi: «ularning jamaiti angliqəndək, ularni jazalaymən» yaki «ular topliniwatidu» dəp angliqinimdila, ularni jazalaymən». Yənə baxka tərjimilirimu uqrixi mumkin. Ibraniy tilini qüxinix təs.

Ular halak bolsun! Qünki ular Manga wapaszlik kildi!

Mən ularni kutkuzup hərlükkə qikiray degəndə,
Ular Mən toqruluk yaloqan gəp kilidu!

¹⁴ Ular ornida yetip nalə kiləanda,
Manga kənglidə heq nida kilmidi;
Ularning jamaətkə yioqilixi pəkət ax wə yengi
xarab üqündur, halas;
Ular Məndin qətləp kətti.□

¹⁵ Bərək, Mən əsli ularni tərbiyiligənmən,
Ularning biləklirini qenikturup
küqəytküzgənidim;

Birək ular Manga qarxi yamanlik qəstləwatidu.

¹⁶ Ular buruldi — birək buruluxi Həmmidin Aliy
Boloquqioqa kaytix üqün əməs;
Ular aldəmçi bir okyaəqa ohxax.
Ularning əmirlixi əzlrining oqljiranə til-
ağanətliri wəjidin kiliqlinidu;
Bu ix Misir zeminida ularni məshirigə
qalduridu.□ ■

8

□ **7:14** «Ularning jamaətkə yioqilixi pəkət ax wə yengi xarab üqündur, halas» — demək, ularning həytliri Huda üqün əməs, pəkət öz tamaxiliri üqün ötküzüldü. Baxka birhil tərjimisi: «Ular ax wə yengi xarab tiləp (butlirini ixəndürüx üqün) öz ətlirini tilidu». □ **7:16** «Ular buruldi — birək buruluxi Həmmidin Aliy Boloquqioqa kaytix üqün əməs; ular aldəmçi bir okyaəqa ohxax» — «aldəmçi okya» tüp-tüz atmaydu, oqlar hərdəim burulup ketidu, əlwəttə. Ayətning birinçi qismining baxka hil tərjimiliri bar. ■ **7:16** Zəb. 78:57

«Ular xamal teriydu, qara quyunni oridu!»

¹ Kanayni aozingora salo'in!

Pərwərdigarning öyi üstidə bir qorultaz aylinip yürüdü!

Qünki ular Mening əhdəmni buzğan,
Təwrat-kanunuma itaətsizlik qiloğan. □ ■

² Ular Manga: «I Hudayim, biz Israil həlki Seni tonuymiz!» dəp warkiraydu.

³ Israil yahxilik-məhribanliqni taxliwətkən;
Xunga düxmən uni qoqlaydu. □

⁴ Ular əzliri padixahlarni tikligən, birak Mən arkilik əməs;

Ular bəzilərnə əmir qiloğan, birak uningdin həwirim yok;

Ular öz jeniqa zamin bolux üqün,
Əzligə butlarni kümüx-altunliridin yasioğan. □

⁵ I Samariyə, sening moziying seni taxliwətti!

Mening oqəzipim ularqa qozqaldi;

Ular qağanəqiqə pakliktin yirak turidu? □

⁶ Xu nərsə Israildin qiqqanoqu —

□ **8:1 «Pərwərdigarning öyi üstidə bir qorultaz aylinip yürüdü!»** — qorultaz pəkət əlüklərgə yaki «ələy dəp qaloğan» janiwarlarqa kizikidu, əlwəttə (baxqa hil tərjimilridə «bürküt» deyilidu). ■ **8:1** Kan. 28:49; Hox. 6:7 □ **8:3 «Israil yahxilik-məhribanliqni taxliwətkən»** — bu ikki bislik səz; ular əzliri yahxilik qilixtin qol üzgən wə xuning bilən təng, Hudaning yahxilikidin məhrum boloğan. □ **8:4 «Ular əzliri padixahlarni tikligən, birak mən arkilik əməs»** — «uningdin həwirim yok» — demək, bu ix Manga yat boldi, Mən uni etirap qilmidim. □ **8:5 «I Samariyə, sening moziying seni taxliwətti!»** — bu kinayilik gəp. Israildiki mozay xəklidiki but ularni qutkuzmioğan. «Baal» wə ularning əng qong tawapgağı «Bəyt-Əl»diki butmu «mozay xəkli»də idi (baxqa hil tərjilirimu bar).

Uni bir hünər wən yasioqan, halas; u Huda əməs;
Samarıyəning moziyi dər wəkə parə-parə
qəkiwetilidu!

⁷ Qünki ular xamal teridi, xunga qara quyunni
oridu!

Ularning xadisida heq baxaklar yok, u heq ax
bərməydu;

Hətta ax bərgən bolsimu, yat adəmlər uni yu-
tuwaloqan bolatti.□

⁸ Israil yutuwelindi;

Ular yat əllər arisida yarimas bir qaqa bolup
qaldi;

⁹ Qünki ular yaloquz yürgən yawayi exəktək
Asuriyəni izdəp qikti;

Əfraim «axna»larni yalliwalidi.

¹⁰ Gər qə ular əllər arisidin «yalliwaləqan» bol-
simu,

Əmdi Mən ularni yioqip bir tərəp qilimən;

Ular tezla «Əmirlərnin xahı»ning besimi astida
toləqinip ketidu.□

¹¹ Əfraim «gunah qurbanlik»liri üqün
qurbangahlarıni kəpəytkini bilən,

Bular gunah qozəydiyəqan qurbangahlar bolup

□ **8:7 «Ular xamal teridi, xunga qara quyunni oridu! Ularning xadisida heq baxaklar yok, u heq ax bərməydu; hətta ax bərgən bolsimu, yat adəmlər uni yutuwaləqan bolatti»** — Israillar hərdaim «Baal»din yahxi həsul tilətti. Ularnin oylıxiqə «Baal»ning «aləhdilik» «mol həsul berix»mix.

□ **8:10 «Ular tezla «əmirlərnin xahı»ning besimi astida toləqinip ketidu»** — «əmirlərnin xahı» Asuriyə padixəhinin məhsus bir unwani.

qaldi.□

¹² Mən uning üçün Təvrat-kanunumda kəp tərəplimə nərsilərnı yazoqan bolsammu, Ular yat bir nərsə dəp hesablanmaqta.

¹³ Ular qurbanliklaroqa amraq! Ular Manga qurbanliklarnı kılıp, gəxidın yəydu, Bıraq Pərwərdıgar bulardın heq hursənlik almaydu;

U ularning kəbihlikini hazır esıgə kəltürüp, Gunahlırını öz bexioqa qüxürıdu;

Ular Misiroqa kaytıdu!□

¹⁴ Qünki İsrail öz Yasıoquqısını untup, «ıbadəthana»larnı kurıdu;

Yəhuda bolsa ıstıhkamlaxturuloqan xəhərlərnı kəpəytkən;

Bıraq Mən ularning xəhərliri üstıgə ot əwətimən, Ot bularning kəl'ə-ordilirini yəp ketıdu.

□ **8:11 «Əfraim «gunah qurbanlik»liri üçün qurbangahları kəpəytkini bilən, bular gunah qozoydıoqan qurbangahlar bolup qaldi»** — «gunah qurbanliki»lar toqruluk «Law.» 4-5-bablarnı kərüng. Məzkur qurbangahları «Pərwərdıgaroqa atap» yasaloqanıdı. Əslidə Hudaning kərsətmiliri boyıqə Yerusalemdındiki ıbadətjanining qurbangahıdın baxqa, İsrailarnıng heqkandəq qurbangahını yasımaslıki kerək. Dərwəkə, ular yasaloqandıın keyin, tezla butpərəs tawapqahlaroqa aylınıp qaloqanıdı. □ **8:13 «Ular qurbanliklaroqa amraq! Ular Manga qurbanliklarnı kılıp, gəxidın yəydu,...»** — bu ayətnıng hərhil tərjimiliri bolqını bilən, omumiy mənisı tərjimimizningkidək. **«Gunahlırını öz bexioqa qüxürıdu; ular Misiroqa kaytıdu!»** — Misir İsrailar tunji qətimlik əsirlikkə yaki kullukqa qüxkən jay.

9

Quruq huxallik wə heytlar

¹ I Israil, yat əl-yurtlardək huxal bolup xadlinip kətmənglar;

Qünki sən Hudayingdin qətnəp pahixilikkə berilding;

Hərbir hamanda sən pahixə həkqigə amrak bolup kəttinq. □

² Haman wə xarab kəlqiki ularni baqalmaydu; Yengi xarab uni yərgə qaritip qoyidu.

³ Ular Pərwərdigarning zeminida turiwərməydu;

Əfraim bəlki Misiroqa kaytidu,

Ular Asuriyədə haram tamakni yəydu.

□ 9:1 «I Israil, yat əl-yurtlardək huxal bolup xadlinip kətmənglar; qünki sən Hudayingdin qətnəp pahixilikkə berilding; hər bir hamanda sən pahixə həkqigə amrak bolup kəttinq» — (bu bəbtiki həwər toqruluk) Israil butpərəslik yoliqa kirgən bolsimu, ular tehi «həmmə din ohxax» dəp, butpərəslik paaliyətlirini «Pərwərdigarning namida» ötküzəwatatti, xundaqla xu paaliyətlirini kəpləp ötküzüp yürməktə idi. Xuning bilən təng ular yənila Musa pəyoqəmbərgə buyruloqan kona heytlarnimu saqlap qaloqanidi, ularoqa nahayiti kəngül bələtti; muxundaq heytlarning boləqinidin huxal boluxup, heyət-bayram tərəpliridə heli «dindar» bolup ketixti. Hoxiya pəyoqəmbər muxu bəbtiki həwərnə küz bayrimida, yəni «kəpilər heyti» («kəpə tikix heyti»)da ularoqa yətküzgən bolsa kərək. «Haman» yilning əjirining nətijisini yioqidoqan jay bolup, huxallik bolidoqan bir sorun, əlwəttə. Biraq pahixə ayallar (həqning puli bilən) pat-pat xu sorunlaroqa qiqatti. Israillar hamandırıda bəlkim ikki jəhəttə pahixilik qilatti; (1) muxu ayallar bilən; (2) rohiy jəhəttə «Baal»oqa qoqunup uningoqa rəhmət eytix paaliyətliridə.

⁴ Ular Pərwərdigarğa heq «xarab hədiyə»ləрни қуymaydu,
Ularınq kurbanlıqliri uninqğa heq hursənlik
bolmaydu; ularning neni matəm tutқuqılarning
nenidək bolidu;

Uni yegən hərkim «napak» bolidu;
Bu nan hərgiz Pərwərdigarning öyigə
kirməydu.□

⁵ Əmdi «jamaətlərninq *ibadət* sorunliri» күnidə,
«Pərwərdigarning heyti» bolğan күnidə
қандақ қилarsilər?□

⁶ Qünki mana, ular hətta həlakəttin қаққан
bolsimu, Misir ularni yiqiwelip,

□ **9:4 «... Ularınq neni matəm tutқuqılarning nenidək bolidu; uni yegən hərkim «napak» bolidu; bu nan hərgiz Pərwərdigarning öyigə kirməydu»** — Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən қанun boyiqə adəm bolsun, nərsə bolsun jəsətkə təgкən bolsila, «napak» dəp həsəblinatti. «Napak» axni yegən adəmninq özimu «napak» bolatti. Xunga «matəm tutқан» adəmlərninq həmmisi (bir məzgilgiqə) «napak» dəp həsəblinatti. Əmdi Hudaning jazasi bilən Israil yat əl arisida hərdaim «haram-napaklıq» bilən uqraxқаққа, hərdaim «napak» bolidu, xunga ularning «Hudaning öyigə» əzliri kirixi, xundakla hərқандақ «ax hədiyə»ni elip kirixi қət'iy mən'i қilinoqan. □ **9:5 «Əmdi «jamaətlərninq *ibadət* sorunliri» күnidə, «Pərwərdigarning heyti» bolğan күnidə қандақ қилarsilər?»** — bu butpərəs həlkning «napak bolidioqanlıqı» «Pərwərdigarning heytlirini təbriklıyəlməsliki», «*ibadət* sorunlirioqа қatnixalməsliki» қatarlıqlar ularğa eoqır kəlgənliki bəlkim oқurmənlərgə oqlitə tuyulidu. Biraқ əslidə durus bolğan bu paaliyətlər hurapiy ixlaroqа aylinip қaloqandin keyin, ular «bularni hərdaim қilmisəқ «yaman bolidu»» dəp oylap, қorқup yürgən bolsa kerək. Tirik Hudadin қorқmay, hurapiylik yolioqа hilaplıq қilixtin қorқux, hərbir həlkкə nahayıti nomus kəltüridioqan bir ixtur.

Andin Memfis xəhəri ularni kəmüp koyidu.
Ularning kədirlük kümüx buyumlrini bolsa,
qakqaklar igiliwalidu;

Ularning qedirilirini yantaq-tikənlər basidu.□

⁷ Əmdi hesablixix künliri kəldi,
Yamanlik kayturidiqan künlər kəldi;
Israil buni bilip yətsun!

Sening kəbihlikningning köplüki tüpəylidin,
Zor nəpriting bolqini tüpəylidin,
Pəyoqəmbər «əhmək», rohqə təwə boluquqi
«sarang» dəp hesablinidu.□

⁸ Pəyoqəmbər bolsa Əfraim üstigə Hudayim bilən
billə turqan kəzətdur;
Biraq uningqə barlik yollirida qiltaklar
koyuloqan,

Hudasining əyidimu nəprət uni kütməktə.□

⁹ Gibeahning künliridikidək ular əzlrini
qongkur buloqan,

U ularning kəbihlikini esigə kəltüridu,

□ **9:6 «Andin Memfis xəhəri ularni kəmüp koyidu»** — Memfis xəhəri yoqan, həywətlik yər boluqanliqi üqün dangki qikqan. **«Ularning kədirlük kümüx buyumlrini bolsa, qakqaklar igiliwalidu; ularning qedirilirini yantaq-tikənlər basidu»** — bu ayəttə «kədirlük kümüx buyumliri» wə «qediriliri» bolsa kümüx bilən həlləngən butlar; xundaqla xu butlarqə «makan boluqan» qedirilar kəzdə tutuluxi mumkin. □ **9:7 «Əmdi hesablixix künliri kəldi»** — «hesablixix künliri» ibranıy tilida «yoqlax künliri». □ **9:8 «Pəyoqəmbər bolsa Əfraim üstigə Hudayim bilən billə turqan kəzətdur; ... Hudasining əyidimu nəprət uni kütməktə»** — həqıkiy pəyoqəmbərnıng düxmənliri (kahınlar wə sahta pəyoqənbərlər bolsa kerək) hətta Hudańing ibadəthanisidimu uni kəstliməkqi boluwatatti.

Ularning gunahlarini jazalaydu.□

10 — Qel-bayawanda üzüm uqrap qaloqandək,
Mən sən Israilni tapqan;
Ənjür dərihidə tunji pixqan mewini kərgəndək,
ata-bowiliringlarni yahxi kərgənmən;
Andin ular «Baal-Peor»ni izdəp bardı,
Əzlrini axu nomusluq nərsigə beoixlidi,
Ular əzlrining «səygüqisi»gə ohxax yirginqlik
boldı.□ ■

11 Əfrainning bolsa, xan-xəripi kuxtək uqup
ketidu

— Huddi tuqulux bolup bakmiqandək,

Hamilə bolup bakmiqandək,

Boyida apiridə bolux bolup bakmiqandək!□

12 Hətta ular pərzəntlərini qong qiloqan bolsimu,
Mən lekin ularni birini kaldurmay juda kilimən;
Bərək, ulardin ayrilip kətkinimdin keyin,
ularning halioqa way!

□ 9:9 «**Gibeahning künliridikidək ular əzlrini qongkur buloqan,...**» — Gibeah xəhridə bəqqiwazlik həm katillik yüz bərgən, Israilni nahayiti xərməndiqilikdə kalduroqan («Hak.» 17-19-bablar). □ 9:10 «**Andin ular «Baal-Peor»ni izdəp bardı**» — «Baal-Peor» degən but wə bu butqa munasiwətlik nomussizlik «Qel.» 25-babta hatiriləngən. Demisəkmü, bu ixlar Israil qel-bayawanda yürəngən waqıtta yüz bərgən.

«**Əzlrini axu nomusluq nərsigə beoixlidi, ular əzlrining «səygüqisi»gə ohxax yirginqlik boldı**» — demək, ular əzliri qokunqan yirginqlik butqa ohxax boldı. Baxqa birhil tərjimisi «...öz səyginigə ohxax yirginqlik boldı». ■ 9:10 Qel. 25:3; Zəb. 106:28 □ 9:11 «**Əfrainning bolsa, xan-xəripi kuxtək uqup ketidu**» — «Əfrainning xan-xəripi» ularning pəhri bolqan əwlad-pərzəntini kərsitidu. Huda ularni agahlandırıduki, əwlad-pərzəntinglar məwjut bolup bakmiqandək bolisilər (12-ayətnimu kəring).

13 Mən kərginimdə, Əfrainning əhwali qimənzarda tikləngən bir «Tur xəhəri»dək idi; Birak Əfrain balilirini kətl kiloquqioqa qikirip beridu.□

14 Ularoqa bərgin, i Pərwərdigar — zadi nemə bərgining tüzük? — Ularoqa bala qüxüp ketidioğan baliyatku, kuruk əmqəkləni bərgin!□ ■

15 Ularning barlik rəzillikini Gilgaldin tapkili bolidu;

Qünki Mən xu yərdə ulardin nəprətləndim;

Ularning qilmixlirining rəzilliki tüpəylidin,

Ularni öyümdin həydiwetimən;

Mən ularni yənə səyməymən;

Ularning əmirlirining həmmisi tərsalik kilidu.□ ■

16 Əfrain əmdi uruwetildi;

Ularning yiltizi kaqjirap kətti, ular heq mewə bərməydu;

Hətta ular mewə bərsimu,

Baliyatkusining səyümlük mewilirini

□ 9:13 «Mən kərginimdə, Əfrainning əhwali qimənzarda tikləngən bir «Tur xəhəri»dək idi» — «Tur» Liwanəja jaylaxқан küqlük wə mustəhkəm port-dələt idi. Baxқа tət hil tərjimisi bar. İbraniy tilini qüxinix təs. □ 9:14 «Ularoqa bala qüxüp ketidioğan baliyatku, kuruk əmqəkləni bərgin!» — pəyoqəmbərnin bu duasi bəlkim ularni balilarning kətl kilinixi azabini kərmisun, degənni bildüridu. ■ 9:14 Luka 23:29 □ 9:15 «Ularning barlik rəzillikini Gilgaldin tapkili bolidu» — «Gilgal» ularning ikkinqi qong butpərəs tawapğahı idi. ■ 9:15 Yəx. 1:23; Hox. 4:15; 12:12

öltürüwetimən. □

¹⁷ Mening Hundayim ularni qətkə qakti,
Qünki ular uningə qə kulak salmidi;
Ular əllər arisida sərsan bolidu.

10

Pərwərdigarni izdəx waqti kəldi!

¹ Israil barəksan bir üzüm telidur;
U əzi üqün mewə qikiridu;
Mewisi kəpəygənsəri u qurbangahlarınimu
kəpəytkən;
Zeminining esillikidin ular «esil» but
tüwrüklirini yasidi. □ ■
² Ularning kəngli ala;
Ularning gunahkarlıki həzir axkarilinidu;
U ularning qurbangahlırini qeqip oqulitidu,
Ularning but tüwrüklirini buzuwetidu.
³ Qünki ular pat arida: «Bizdə padixah yok,
qünki Pərwərdigardin qorqmıduq;

□ **9:16 «Ularning (Əfrayimning) yiltizi qaşjirap kətti, hətta ular mewə bərsimu»** — muxu yərdə balılarni kərsitidu. Ayətning ikkinqi kışmini kərüng. □ **10:1 «Mewisi kəpəygənsəri u (Israil) qurbangahlarınimu kəpəytkən; zeminining esillikidin ular «esil» but tüwrüklirini yasidi»** — demisəkmü, bu qurbangahlar wə tüwrüklər butlarə qə ataloqanıdi. Baxqa birhil tərjimisi: «U (Huda) Israilning mewisini kəpəytixi bilən, Israil qurbangahlıridiki but tüwrüklər kəpəydi; U (Huda) Öz zemini qə yaxxilikni kəpəytixi bilən, u (Israil) butlarə qə ataloqan tüwrüklərnı tehımu yaxxi kildi».

■ **10:1** Hox. 8:11

Padixahimiz bar bolsimu, u bizgə nemə qilip beridu?» — dəydioqan bolidu. □ ■

⁴ Ular gəplərni qiliweridu, əhdini tüzüp qoyup yaloqandin kəsəm iqidu;

Xunga ular arisidiki dəwalixixlar etizdiki qənəklərgə xumbuya ünüp kətkəndək bolidu. □

⁵ Samariyədə turuwatqanlar «Bəyt-Awən»ning moziyi üqün oəm-əndixigə qüxidu;

«Bəyt-Awən»dikilər dərwekə uning üstigə matəm tutidu,

Uning «butpərəs kahin»lirimu uning üqün xundak qilidu;

Ular «Bəyt-Awən»ning «xan-xəripi» üqün azablinidu,

Qünki u sürgün qilindi! □

⁶ Bərħək, xu nərsə «Jedəlhör padixah» üqün hədiyə kilinip, Asuriyəgə kətürülüp ketilidu;

Əfraim iza-ağanətkə qalidu,

□ 10:3 «... ular pat arida: «Bizdə padixah yoq, qünki Pərwərdigardin qorkmiduk; padixahimiz bar bolsimu, u bizgə nemə qilip beridu?» — dəydioqan bolidu» — bu bexarət Israilning sürgün qilinoqandin keyin nemə dəydioqanliqini kərsitidu. ■ 10:3 Hox. 3:4 □ 10:4

«Xunga ular arisidiki dəwalixixlar etizdiki qənəklərgə xumbuya ünüp kətkəndək bolidu» — baxqa birhil təjmisisi: «Xunga ularning bexioqa qüxkən jazalar etizdiki qənəklərgə xumbuya ünüp kətkəndək bolidu». □ 10:5

«Samariyədə turuwatqanlar «Bəyt-Awən»ning moziyi üqün oəm-əndixigə qüxidu,... ular «Bəyt-Awən»ning «xan-xəripi» üqün azablinidu» — «Bəyt-Awən»ning «xan-xərepi», yəni mozay xəklidiki but bolsa, kinayilik gəp, əlwəttə. Oqurmənlərnin esidə holiduki, «Bəyt-Awən» degən sözning əzi kinayilik gəptur (mənis: «Yoq birnərsə»ning öyi).

Israil öz «əkli»din hijil bolidu.□

⁷ Samariyəning bolsa, padixahi dengiz dolqunliri üstidiki həxəktək yökilip kətti;

⁸ «Awən»diki «yukiri jaylar», yəni «Israilning gunahi» bitqit kilingidu;

Qurbangahlorini tikən-jioqanlar basidu;

Ular taqlarəqa: «Üstimizni yepinglar!»,
dönglüklergə: «Üstimizgə örülüp qüxünglar!»
— dəydu.□ ■

⁹ — I Israil, Gibeahning künliridin baxlap sən gunah kiling kəding;

Ixlar xu peti turiwərđi;

Rəzillikning baliliri üstigə kilingə jəng ularni Gibeahda besiwətmidimu?□ ■

¹⁰ Mən haliqinimda ularni jazalaymən;

□ **10:6 «xu nərsə «Jedəlhör padixah» üçün hədiyə kilingip»**

— «Jedəlhör padixah» Asuriyə padixahini deməkqi. Yukiriki 5:13-ayəttiki izahatni körüng. □ **10:8 ««Awən»diki «yukiri jaylar», yəni «Israilning gunahi» bitqit kilingidu»** — «Awən»

(«yök nərsə») yəni «Bəyt-Awən». «Yukiri jaylar» — butpərəslik kilingioqan məhsus jaylar. «Israilning gunahi» — ular qoqunoqan butni kərsətsə kerək. ■ **10:8** Yəx. 2:19; Luqa 23:30; Wəh. 6:16; 9:6 □ **10:9 «— I Israil, Gibeahning künliridin baxlap sən gunah kiling kəding; ... rəzillikning baliliri üstigə kilingə jəng ularni Gibeahda besiwətmidimu?»** — Gibeah xəhirida boləqan rəzil wəxə (bəqqiwazlıq həm kətillik) «Hək.»

17-19-bablarda hatiriləngən. Bu ayətkə kərioqanda bu gunah xu künlərdin tartip Israildin ayrilmioqan. Xu wəxə boləqandin keyin, Gibeahdikilər towa kilmidi, xuning bilən Israilning baxka kəbililiri ularəqa kərxı jəng kiling ularni bitqit kilingə. Bəxərkə kərioqanda, bundak bir jəng yənə elip berilixi kerək; ləkin bu kətim pütkül Israiləqa kərxı xundak bir jəng bolidu. ■ **10:9** Hox. 9:9

Ular ikki gunahı tüpəylidin əsirgə qüxüxkə
toqra kəlgəndə,

Yat kowmlar ularoşa hujum kilixka yiojilidu. □

¹¹ Əfraim bolsa kəndürülgən bir inəktur,

U haman tepixkə amrak;

Mən uning qiraylik gədinini upraxtin ayap
kəldim;

Birak hazir uningoşa boyunturuk selip
həydəymən;

Yəhuda yər həydisun!

Yakup əzi üqün yərnı tirnilixi kerək. □

¹² Əzünglaroşa həkkanıylik bilən teringlar,

Mehir-muhəbbət iqidə həsul alisilər;

Boz yeringlarnı qanap eqinglar;

Qünki Pərwərdigarnı izdəx waqti kəldi,

— Ta U üstünglaroşa həkkanıylikni
yaqduroquqə! ■

□ **10:10 «Ular ikki gunahı tüpəylidin əsirgə qüxüxkə toqra kəlgəndə»** — «ikki gunahı» nemə ikənliki toqruluk alimlarning hərhil pərəzliri bar. Israilning ikki jay (Bəyt-Əl wə Dan)da qong butni yasioanlikini kərsitixi mumkin («1Pad.» 12-bab). Bu ayətning baxka hil tərjimiliri bar. □

□ **10:11 «Əfraim bolsa kəndürülgən bir inəktur, u haman tepixkə amrak; Mən uning qiraylik gədinini upraxtin ayap kəldim; birak hazir uningoşa boyunturuk selip həydəymən; Yəhuda yər həydisun! Yakup əzi üqün yərnı tirnilixi kerək»** — dehqan özining amrak inikini (Huda dehqan, Israil inək) tehi eqir əmgəkkə salmioqan, pəkət haman tepixkə saloqan (haman tepix yenik ix həm tepilgən danlardin yeyələydioanliqi üqün inək uningoşa amrak, əlwəttə). Birak inək jayil bolup kətkəqkə (4:16ni kəring) hazir kattik əmgək künliri kəldi: 12-ayət boyiqə, Yəhuda wə Israil Huda üqün «yər həydimisə» (towa kilix jəryanidiki japalik yoloşa kirmisə), ular bəlki Asuriyə yaki Babil üqün kattik əmgək kilidioqan bolidu. ■ **10:12** Yər. 4:3

¹³ *Biraq* silər rəzillikni aqduzdunglar,
Kəbihlik həsulini ordunglar,
Yaloqanqilikning mewisini yedinglar;
Qünki sən öz yolungoqa, yəni baturliringning
kəplükigə ixinip tayanding;

¹⁴ Kowmliring arisida quqan-sürən kətürülidu;
Xalman jəng künidə Bəyt-Arbəlni bərbat
kiloqandək,

Barlıq qoroqanliring bərbat kilinidu;
(xu küni *Bəyt-Arbəldiki* ana-balilar təngla parə-
parə kiliwetilmigənmu?) —□

¹⁵ Əmdi uqioqa qıqqan rəzilliking tüpəylidin,
Ohxax bir kün sening bexingəqa qüxürülidu, i
Bəyt-Əl!

Tang səhərdila Israilning padixahı pütünləy
üzüp taxlinidu.□

11

*Israil, səyümlük balam! Seni qandaxmu
taxlap koyimən?*

□ **10:14** «Xalman jəng künidə bəyt-arbəlni bərbat
kiloqandək,...» — «Xalman» bəlkim Asuriyə padixahı «Xal-
manəzər III» yaki «Xalmanəzər V»ni, «Bəyt-Arbəl» bəlkim
Galiliyədiki «Arbela»ni kərsitixi mumkin. Tarihiy təpsilatlar
həzir bizgə naməlum, biraq Israiloqa bolqan agah nahayiti
eniktur. □ **10:15** «Ohxax bir kün sening bexingəqa
qüxürülidu, i Bəyt-Əl!» — demək, ularning «Bəyt-Əl»də

kiloqan rəzillikliri öz bexioqa «Bəyt-Arbəl»dikidək bir künni
qüxüridu. «Tang səhərdila Israilning padixahı pütünləy
üzüp taxlinidu» — «tang səhərdila» — demək, «jəng bexidila»
(jəng adəttə səhərdə baxlinatti); yaki bolmisa «bək tezla» degən
məniddə.

¹ Israil bala qeoqida, Mən uni səydüm,
Xuning bilən oqlumni Misirdin qikixka
qakirdim.■

² Birak ular *halkimni* qakiriwidi,
Ular dərhal huzurumdin qikip kətti;
Ular «Baal»larqa kurbanlik qilixka baxlidi,
Oyma məbudlarqa isrik saldi.□

³ Əfraimqa mengixni əgətküqi Əzüm idim,
Uning kolini tutup wə yələp —
Birak özini saqaytkuqining Mən ikənlikimni
ular bilmidi.

⁴ Mən adimətgilikning köyünux rixtiliri bilən,
Səyğuning tarliri bilən ularning kənglini tarti-
waldim;
Mən ularqa huddi engikidin boyunturuqni
eliwətküqi birsidək boləanmən,
Egilip Əzüm ularni ozuklanduroqanmən.

⁵ Ular Misiroqa kaytidioqan bolmamdu?
Asuriyəlik dərwekə ularning padixahı bolidioqan
əməsmu?

■ **11:1** Mat. 2:15 □ **11:2** «**Birak ular halkimni qakiriwidi, ular dərhal huzurumdin qikip kətti...**» — «ular» — butpərəslərni yaki Israil Misirdin qikkanda uqrioqan «Moab»dikilərni wə yaki Qanaanoqa kirgəndin keyin uqraxqan Qanaandikilərni kərsitixi mumkin. Ayət üstidiki ikki baxka kəzkarax ipadiləydioqan baxka ikki tərjimisi bar: (1) «Ular (pəyoqəmbərlər) ularni qakiroqanseri, ular (Israil) əzlrini ulardın (pəyoqəmbərlərdin) neri qildi»; (2) «Mən (Huda) ularni qakiroqanseri, ular əzlrini huzurumdin neri qildi». Ahirki tərjimə miladiyədin ilgirigi 3-əsirdiki «Septuagint» (LXX) grek tərjimisigə əgixidu.

— Qünki ular yenimoğa kaytixni rət kildi!□

⁶ Kiliq uning xəhərliridə həryan oynitididu;
Dərwasidiki tēmür baldaqlarni wəyran kilip
yəp ketidu;

Bu öz əkillirining kasapitidur!

⁷ Bərhək, Mening həlkim Məndin qətləp ketixkə
məptun boldi;

Ular Həmmidin Aliy Boluquioğa nida kilip
qakirsimu,

Lekin heqkim ularni kətürməydu.

⁸ Mən kandaqmu seni taxlap qoyimən, i Əfraim?
Mən kandaqmu seni *düxməngə* tapxurimən, i
Israil?!

Kandaqmu seni Admaḥ xəhiridək kilimən?!

Seni kandaqmu Zəboim xəhiridək bir tərəp
kilimən?!

Kəlbim iq-baotrimda kaynap ketiwatidu,
Mening barliq rəhimdillikim kəzoqiliwatidu!□ ■

⁹ Ojəzipimning kəhrini yürgüzməymən,

Ikkinqi yənə Əfraimni yəkatməymən;

Qünki Mən insan əməs, Təngridurmən,

— Yəni arangda boləqan pak-mukəddəs
Boluquqidurmən;

□ **11:5** «Ular Misiroğa kaytidioğan bolmamdu? Asuriyəlik dərwekə ularning padixahi bolidioğan əməsmu?» — Israil Misir wə Asuriyədin yardəm izdəp ularning yenioğa «qikti». Əmdi bu ayəttə tiləq elinoğan ularning «qikix»i yaki «kaytix»i (1-wə 2-ayətni kəring) bolsa kaqkun musapir süpitidə (Misiroğa) yaki əsir süpitidə (Asuriyəgə) holidu. □ **11:8** «Kandaqmu seni Admaḥ xəhiridək kilimən?! Seni kandaqmu Zəboim xəhiridək bir tərəp kilimən?!» — «Admaḥ» wə «Zəboim» degən xəhərlər eqir gunahliri tüpəylidin Sodom wə Gomorra bilən təng asmandin yaqқан ot-güngürt tərpidin pütünləy ḥalak boldi. ■ **11:8** Yar. 19:24

Mən dəroqəzəp bilən kəlməymən. □

¹⁰ Ular Pərwərdigarning kəynidin mangidu;

U xirdək hərkirəydu;

U hərkirigəndə, əmdi baliliri ətərbtin titrigən
həlda kelidu;

¹¹ Ular Misirdin kuxtək,

Asuriyə zeminidin pahtəktək titrigən həlda
qikip kelidu;

Xuning bilən ularni öz əylirigə makanlax-
turimən, — dəydu Pərwərdigar. □

12

Ətkən ixlarni əsləp sawək elinglar!

¹ Əfraim Meni yaloqan gəpliri bilən kəmüwetidu;
Yəhüdamu Təngrigə, yəni ixənqlik, Pak-
Muxəddəs Boluquqioqa tuturuqsiz boldi.

Əfraimning yegini xamaldur,

U xərək xamilini qoşlap yürüdu;

U künləp yaloqanqilik, zulum-zorluqni
kəpəytməktə;

Ular Asuriyə bilən əhdə tüzüdu,

□ **11:9 «... Mən dəroqəzəp bilən kəlməymən»** — baxqə birhil tərjimisi: «... Mən xəhərgə (jazalaxqə) kirməymən. □ **11:11 «Ular Misirdin kuxtək, Asuriyə zeminidin pahtəktək titrigən həlda qikip kelidu; xuning bilən ularni öz əylirigə makanlaxturimən»** — İsrail (Əfraim)dikilərdin bəzilər awwal Yəhüdadin panah tapqan, andin keyin Yəhüda bilən tənq Babil imperiyəsigə sürgün boləqan. Andin ular bilən tənq Qanaanoqə (Pələstingə) qaytip kəlgən — ajzliqta, «titrigən həlda» qaytip kəlgən («2Tar.» 9:1-3, «Əzra» 1-2-bab).

Xuningdæk Misiroqa may «soqiliri» k t r p apirilidu.□

² Pərwərdigarning Yəhuda bil nmu bir d wasi bar;

U Yakupni yolliri boyiqə jazalaydu;

Uning qilmixlirini  z üstigə kayturidu.

³ U baliyatquda turup akisini tapinidin tutuwaloqan,

 z k qi bilən Huda bilən elixkan;□ ■

⁴ U bərhək P rixta bilən elixip, o lib  kildi;

U yioqlidi, Uningoqa dua-tilaw t kildi;

Huda uni B yt-əldə tepiwaldi,

□ **12:1** «**Y hudamu T ngrig , yəni ix nqlik, Pak-Muk dd s Boloquqioqa tuturuqsiz boldi**» — baxqa birhil tərjimisi: «Yəhuda y nila Huda bilən bill  h k mdarlik qilidu, u Pak-Muk dd s Boloquqioqa sadiktur». Bizningq  12-bab, 2-ay tk  qarioranda bu hil tərjimisi k t'iy mumkin  m s. «** fraitning yegini xamaldur, u x rk xamilini qoqlap y ridu**» — demək,  frait gepi tuturuqsiz, «xamaloga baqquqi»  l idi. «**Xuningd k Misiroqa may «soqiliri» k t r p apirilidu**» — bu «may» x bh sizki, Misirning yardimini elix  q n  w tilg n. □ **12:3** «**U baliyatquda turup akisini tapinidin tutuwaloqan,...**» — oqurm nl rning esid  barki, «Yakup» deg n isimning m nisi  slid : «U (Huda) tapiningda bolsun» (demək, u S n (Huda) bilən bill  bolsun); biraq Yakup p yo mb rg  xu isimning qoyuluxining s w bi: — (1) u akisinin tapinini tutkan (tuquloqanda); (2) bu isimning «aldamqi» deg n koqma m nisi bar; u keyinki k nl rd  akisini ikki qetim «roh y miras»tin aldap qoyoqan («Yar.» 25-bab). Ahirda u bu aldamqiliktin towa qilip, akisidin  pu sorioqan («Yar.» 33-babnimu k r ng). ■ **12:3** Yar. 25:26; 35:9,10

Wə xu yərdə bizgə səz kildi; □ ■

⁵ — Yəni Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda,

— «Pərwərdigar» bolsa Uning hatirə namidur! □

⁶ Xunga sən, Hudaying arkilik, Uning yenioğa qayt;

Məhribanlik wə adalətni qolungdin bərmə,

Hudayingoğa ümid baqlap, Uni izqil kütkin.

□ **12:4 «Huda uni Bəyt-Əldə tepiwaldi»** — ibraniy tilida «U uni Bəyt-Əldə tepiwaldi». Xunga baxqa bir hil təjimi: «U (Yakup) Uni (Hudani) tepiwaldi». **«U bərhək Pərixte bilən elixip, oqəlibə kildi; u yioqlidi, Uningoğa dua-tilawət kildi; Huda uni Bəyt-Əldə tepiwaldi, wə xu yərdə bizgə səz kildi;»**

— bu tarixiy wəqələrnin əhmiyiti bəlkim: (1) Yakup əsl bir aldəmçi; (2) birək u etiğad arkilik Hudaning Pərixtisidin bəht-bərikətkə wə Hudaning iltipatioğa erixkən; (3) keyin u baxkiqə bir adəm, etiğadlik, xəpəkətlik bolup qikti (Israil dəp ataldi). (4) Huda əsl bu ixlarni «Bəyt-Əl»də (Yakupni qarqiroğan wəktida) baxlioğan, Yakupqa, xundaqla əwladlirioğa bəht ata kilidioğan wədilərnə kilioğan; (5) xunga Israil «Bəyt-Əl»ning **həkiqiy əhmiyitini** əslixi kerək; (6) ular bu ixlardin sawək alsunki, «Huda menimu (Yakupqa ohxax) yaman aldəmçiliktin durus, etiğadlik adəmgə əzgərtəloydu»; (7) «xunga Hudaning küqigə tayinip Uningoğa qaytixim kerək». Wəqələr «Yar.» 25-32-bablarda hatiriləngən. Baxqa birnəqqə hil təjimiələr uqrixi mumkin. ■ **12:4** Yar. 28:12, 19; 35:7, 14, 15 □ **12:5** «—

Yəni Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda, — «Pərwərdigar» bolsa Uning hatirə namidur!» — oqurmənlərnin esidə barki, Yakup əzi bilən elixkən Pərixting namini sorioğan. Xu qəoğda u namini uningə eytmioğan. Keyin Huda bu namning «Yahwəh» (təjimiimizdə, «Pərwərdigar» deyilidu) ikənlikini Musa pəyoğəmbərgə ayan kilip qüxəndürgən (Yahwəh — «Əzgərməs», «Əzəldin Bar Boləuqi», «Əğdisigə hərdaim sadik Boləuqi» degən mənəilərnə öz iqigə alidu). Xunga bu nam Israiloğa ümid berixi kerək idi.

Aldamqi sodigər

7 Mana bu sodigər! Uning qolida aldamqilik tarazisi bar;

U bozək qilixka amraktur. □

8 Əfraim: «Mən dər wəkə beyidim,

Özüm gə kəp baylıqlarni toplidim;

Biraq ular barlıq əjirlirimdə məndin heq gunahiy kəbihlikni tapalmaydu!» — dəydu. □

9 Biraq Misir zeminidin tartip Mən Pərwərdigar sening Hudaying boləqanmən,

Mən seni yənə «kəpilər heyti» diki dək qedirlarda turoquzimən! □ ■

□ **12:7 «Mana bu sodigər!»** — «sodigər» ibraniiy tilida «Kanaan» yaki «Kanaanlik» degənlik bolidu. Demək, Əfraim bir tərəptin əsli əzi aldidin həydiwətkən butpərəs Kanaanlıqlarəja ohxap qəloqan; yənə bir tərəptin u «Yakup»ning əslidiki «aldamqi» harakterida bolup, heq əzgərtilmigəndur.

□ **12:8 «ular... məndin gunahiy kəbihlikni tapalmaydu»** — «gunahiy kəbihlik» — demək, məndə «kəbihliklər bar, biraq eoqir əməs, «gunah əməs»» degən külkilik gəp. «Mən anqə yaman adəm əməsmən» dəydiqan pozitsiyilər bügüngə qədər həmmimizgə tonuxtur. □ **12:9 «Biraq Misir zeminidin tartip mən Pərwərdigar sening Hudaying boləqanmən, Mən seni yənə «kəpilər heyti» diki dək qedirlarda turoquzimən!»** — ««kəpilər heyti» diki dək» ibraniiy tilida «heyttiki künlərdiki dək». «Qedirlarda turux» tiləja elinəqandin keyin xübhəsisizki, «kəpilər heyti»ni kərsətsə kerək.

İsrail «Misirdin qikix» tiki muhım sawaqlarni untuqan. «Kəpilər heyti» («kəpə tikix heyti»)da İsrail yəttə kün əydə əməs, bəlki qedirlarda turuxi kerək idi. Heyttiki bu ix ularəja əslidiki əjiz, kəmbəəqəl baxlinixini wə «İnsan pəkət nan bilənla yaximaydu, bəlki Hudaning hər bir səzigə tayinip yaxixi kerək» degən muhım sawaq toqrulux əslitixi kerək idi. ■ **12:9** Yəx. 43:11

Pəyoqəmbərlərləning əhmiyiti

¹⁰ «Mən pəyoqəmbərlərgə söz qiloqanmən,

Alamət kərünüxlərləni kəpəytkənmən,

Xundakla pəyoqəmbərlər arkilik təmsillərləni kərsətkənmən.

¹¹ Gilead kəbihmu? Ular bərhək pəkət yari-maslardur!

Ular Gilgaldə torpaqlərləni qurbanlik qilidu;

Ulərləning qurbangəhlirə dər wəkə etiz qirliridiki tax dəwiliridək kəptur! □ ■

¹² (Yəqup Suriyəgə kəqip kətti,

Xu yərdə Israil hotun elix üçün ixligən;

Bərhək, hotun elix üçün u koylərləni bəkkənidi). ■

¹³ Pərwərdigər yənə pəyoqəmbər arkilik Israilni Misirdin qikirip qutkuzoqan,

---

□ **12:11** «Gilead kəbihmu? Ular bərhək pəkət yari-maslardur!» — muxu ayəttə «kəbih» wə «yarimas» degən səzlər bir-birigə ohxaydaydioqan səzlərdur. «**Ular Gilgaldə torpaqlərləni qurbanlik qilidu; ulərləning qurbangəhlirə dər wəkə etiz qirliridiki tax dəwiliridək kəptur!**» — Hoxiya «Gilgal» («dəwə», «dəstə», degən mənədə) degən yər nami bilən söz oyuni qilidu — ular həkikətən ismi-jismioqə layiqtur . Həmmə yeridə kəpligən qurbangəhlirəning boluxi bilən, Gilgal dər wəkə «etizdiki tax dəwilər»dək bir jay, halas. Ayətning bəxkə hil tərjilirimu bə. ■ **12:11** Hox. 4:15; 6:8; 9:15 ■ **12:12** Yar. 28:5; 29:20, 28

Pəyoʻambər arqilik uningdin həwərmu aloqan. □
 14 Əfraim *Hudaning* kəhrini intayin kattik
 kozoʻloqan;
 Uning Rəbbi u tökkən qan kərzni uning gədinigə
 artidu,
 Xərməndilik-ahənətini öz bexioʻa qayturidu.

13

«*Mən seni həlak qilimən, i Israil!*» — ahirki
 agahlandurux

¹ *Burun* Əfraim səz qiloqanda, kixilər hərmətləp
 titrəp ketətti;
 U Israil kəbililiri arisida kətürülgən;

□ **12:13 «Pərwərdigar yənə pəyoʻambər arqilik Israilni Misirdin qikirip qutkuzoqan, pəyoʻambər arqilik uningdin həwərmu aloqan»** — muxu ixlar (12-14-ayət) ispatlayduki, Əfraim əjdadi boləqan Yaqupni həddidin ziyadə izzətligən. Ularning təmənna koyoqan «büyük əjdad»i Yaqupning ailisidikiliri (Israil) pəyoʻambərsiz qaloqan bolsa (demək, ularda Hudaning Rohining yetəkqiliki bolmioqan bolsa) u qəl-bayawanda yürüwatqan nahayiti bir «kaqkun» yaki hətta Misirdin qikmioqan bir «ixləmqi» bolatti, halas. U hərgiz uluq bir əl bolup qikmaytti. Birak həzirki Israil (bolupmu Əfraim kəbilisi) Huda əwətkən pəyoʻambərlər (Amos, Hoxiya, Yəxaya, Mikah)ni rət qilip, Hudani intayin oqəzəpləndüridu. Israilning məwjudluğu wə hayatining hər jəhətliri ularning Huda bilən boləqan rohiy munasiwitigə baqlıq idi. Israilning pəyoʻambərliri bu ixni həlkning kəz aldida kərsitidu; pəyoʻambərlərnə səl qaoqlax Hudaning Özini səl qaoqliqan bilən barawərdur. Yaqup əzi ahirida pəyoʻambər boləqan, əlwəttə («Yar.» 48-49 bablarni kəring).

Birak u Baal arkilik gunah qilip oldi.□

² Ular hazir gunahning ustigə gunah sadir kilmakta!

Özlidirigə kümüxliridin kuyma məbudlarni,

Öz əkli oylap qikқан butlarni yasidi;

Bularning həmmisi hünərwəning əjri, halas;

Bu kixilər toqruluk: «Həy, insan qurbanlığını kילוқилar, mozaylarni sөyүp қoyunglar!» deyilidu.□ ■

³ Xunga ular səhərdiki bir parqə buluttək,

Tezdin oqayip bolidioqan tang səhərdiki xəbnəmdək,

Hamandin qara kuyunda uqқан pahaldək,

Tünglüktin qikқан is-tütəktək *tezdin* yokaр ketidu.

⁴ Birak Misir zeminidin tartip Mən Pərwərdigar sening Hudaying boloqanmən;

Sən Məndin baxқа heq İlahni bilməydioqan bolisən;

Məndin baxқа kutқuzoқuqi yoktur.■

⁵ Mən qəl-bayawanda, quroqқilikning zemini-da sən bilən tonuxtum;

□ **13:1** «**Burun) Əfrain sөz қiloqanda...**» — «Əfrain» kəbilining əjdadi boloqan Əfrainni əməs, bəlkі kəbilining awwalki tarihini kərsitidu. Musa pəyoqəmbərdin keyin, İsrailoqa yetəkligüqi boloqan Yəxua pəyoqəmbər Əfrainlik idi.

□ **13:2** «**Bu kixilər toqruluk: «Həy, insan qurbanlığını kילוқилar, mozaylarni sөyүp қoyunglar!» deyilidu**» — baxқа bir tərjimisi: «U kixilər toqruluk: «Mana, qurbanlık kילוқuqi adəmlər mozaylarni sөyүp қoyuwatidu!» — deyilidu» — yaki baxқilar. Birak ibraniy tilini qūxinix təs boloqini bilən, tilxunaslarning yekinkі tətқikatlıri boyiqə, bu ayət dərwəkə «insan qurbanlığı»ni kərsitixi mumkin. ■ **13:2** Hox. 8:6

■ **13:4** 2Sam. 22:32; Zəb. 18:31; Yəx. 43:11; Hox. 12:10

6 Ular ozuqlandurulup, toyunoqan,
Toyunoqandin keyin kenglidə təkəbburlixip
kətkən;

Xunga ular Meni untuoqan.■

7 Əmdi Mən ularoqa xirdək bolimən;

Yilpizdək ularni yol boyida paylap kütimən;

8 Küqükliridin məhrum boləqan eyiktək Mən
ularoqa uqrap,

Yürək qawisini titiwetimən;

Ularne qixi xirdək nəq məydanda yəwetimən;

Daladiki həywanlar ularni yirtiwetidu.

9 Sening həlakiting, i Israil, dəl Manga qarxi
qıqқанliқing,

Yəni Yardəmqinggə qarxi qıqқанliқingdin
ibarəttur.

10 Əmdi barliқ xəhərliringdə sangə kütқuzoқuqi
bolidioqan padixahing qeni?

Sening soraqqi-hakimliring qeni?

Sən bular toqıruluқ: «Manga padixah wə
xahzadilarni təkdim qiloqaysən!» dəp tiligən
əməsmu? —

11 Mən oqəzipim bilən sangə padixahni təkdim
qiloqanmən,

■ 13:6 Қан. 32:15; Hox. 8:14

Əmdi uni oʻzirim bilən elip taxlidim. □ ■

12 Əfraimning kəbihliki qing orap-qaqilanotan;
Uning gunahı juotlinip saklanotan; □

13 Toloqak baskan ayalning azabliri uningota
quxidu;

U əkilsiz bir ootuldu;

Qunki baliyatquning aotzi eqilotanda, u hazir
bolmiotan! □

14 Mən bədəl tələp ularni təhtisaraning küqidin
kutuldurimən;

Ularota həmjamət bolup elümdin kutkuzimən;
Əy, elüm, sening wabaliring keni?!

Əy, təhtisara, sening halakətliring keni?!

□ **13:11 «Mən oʻzirim bilən sanga padixahni təkdim
kiloqanmən, əmdi uni oʻzirim bilən elip taxlidim»** — Israil
Qanaan zeminini igiliwalotandin tartip, Huda ularota yetəkqilik
wə sotqilik kildiotan «batur hakimlar» yaki «sotqi-kutkuzotuci»
degən ihlasmən baturlarni ayrim-ayrim təminləp bərgənidi.
Israil Hudaning bu «ayrim-ayrim təksumati»din narazi bolup,
Samuil pəyoəmbərnin dəwridə Hudadin padixah («mukim»
sulalə tüzümi) tikləxni tiligən. Huda Samuil pəyoəmbər
arkilik ularning təlipini: «Manga ixənməslikkə barawər» dəp
narazilikini kərsitip, andin ahirida Israilning birinçi padixahı
Saulni tikligən («1Sam.» 8-12-bablar) ■ **13:11** 1Sam.
8:5; 15:23; 16:1 □ **13:12 «Əfraimning kəbihliki qing
orap-qaqilanotan; uning gunahı juotlinip saklanotan»**
— demək, uning barlik kəbihlik-gunahliri Hudaning jazalixi
üqün obdan saklanmakta. □ **13:13 «Baliyatquning aotzi
eqilotanda, u hazir bolmiotan!»** — yaki «baliyatquning aotzi
eqilotanda, u qikmaydu!».

Mən buningdin puxayman qilmaymən! □ ■

15 *Əfrayim* kerindaxliri arisida «mewilik» bolsimu,
 Xærktin bir xamal qikidu,
 Yəni Pərwərdigarning qəl-bayawandin qikқан bir xamili kelidu;
Əfrayimning buliki kurup ketidu, uning su bexi қаојirap ketidu;
 U *xamal* həzinasidiki barliқ nəpis қақа-

□ **13:14 «təhtisara»** — elgənlərnin rohliri baridoqan jay. «... Əy, ölüm, sening wabaliring qeni?! Əy, təhtisara, sening həlakətliring qeni?! Mən buningdin puxayman qilmaymən!» — alimlar bu ayət üstidə ikki hil pikirde. Bəzilər mundaқ tərjimə qilidu: — «Mən ularni təhtisaraning küqidin қutulduramdimən? Mən ularni ölümdin қutқuzamdimən? Əy, ölüm, wabaliringni qıkar! Əy, təhtisara, həlakətliringni qıkar! Mən ularoқа (Israiloқа) heq rəhim qilmaymən». Bu tərjimə aldi-kəynidiki ayətlərgə maslaxқан bolsimu, biz yukirikı tərjimigə қayilmiz. Qünki: (1) ibraniy tilida ayətninг birinğı jümlisidə soal yuklimisi yoқ, u addiy bir «bayan jümlə». (2) Huda Hoxiya pəyoғəmbər arқilik bərgən birnəqqə bexarətlərdə, Israiloқа boloqan қattik əyibini yətküzüxi bilən təng күtölmigən yərdin Israiloқа qoңg ümidlərnimu kərsitidu (məsilən, 1:9-10, 8:11); (3) Injilda rosul Pawlus bu ayətlərnı xundaқ qüxəndürüp beridu («1Kor.» 15:55-56, «Wəh.» 20:13-14ni kəring); (4) tekistning ikkinğı qismininг tərjimisi: «Mən (Əzüm) sanga həlakət bolimən, i təhtisara!... sanga waba bolimən, i ölüm! Mən silərgə heq rəhim qilmaymən» bolux ehtimaloқа bək yekin. Yənə mumkinqiliki barki, ayətninг əng ahırkı qismi: «Mən Əzümni heq ayimaymən!» degən mənidə bolidu — demək, Huda Israilni қutқuzux üçün hərқандақ bədəl tələxkə təyyardur.

■ **13:14** Yəx. 25:8; 1Kor. 15:55

kuqilarni bulang-talang kilidu.□

¹⁶ Samariyəning öz gunahı öz zimmisigə koyulidu;

Qünki u öz Hudasiya boynini kattik qilolan;

Ular qiliq bilən yikilidu,

Bowakliri parə-parə kilip qekiwetilidu,

Hamilidar ayalliri yeriwetilidu.■

14

*Israilning kalgüsida towa qilixi, kutkuzulup
asligə kältürülüxi*

¹ I Israil, Pərwərdigar Hudayingning yenioğa ikkilənməy kaytip kəl!

Qünki öz kəbihliking bilən putlixip yikiloansən.■

² Özünqlar bilən billə sözləрни epkelinglar,

Pərwərdigarning yenioğa kaytinglar;

Uningoğa: — «Barlık kəbihlikni kəqürgəysən,

Xapaət bilən bizni qobul qiləysən,

□ **13:15 «Əfraim qerindaxliri arisida «mewilik» bolsimu»** — «Əfraim» degən isimning ezi «mewilik» degən mənida. Muxu ayəttiki «mewə» pərzəntləрни kərsitidu (14-ayətnimu kərüng). **«Xərktin bir xamal qikidu»** — Qanaanə (Pələstingə) nisbətən əng dəhxətlik xamal xərək xamilidur. Ularni nabut kilidioğan Asuriyə qoxuni dərwəqə xərktin kelidu. **«həzinidiki nəpis qaqa-kuqilar»** — Əfraimdiki «kelixkən qokan-qizlar»ni kərsitiximu mumkin (16-ayətnimu kərüng). ■ **13:16** Hox. 10:14 ■ **14:1** Hox. 12:7

Xuning bilən biz Sanga ləwlirimizdiki «buka *qurbanliqlar*»ni tutimiz — dənglar.□

³ — «Asuriyə bizni kütquzmaydu,

Atlaroşa minməymiz;

Biz hərgiz öz qolimiz yasioqinioşa: — «Hudayimiz!» deməymiz;

Qünki Səndinla yetim-yesirlar rəhim-xəpkət tapidu».□

⁴ — Mən ularni «arkioşa qekinixliri»din saşaytimən,

Mən ularni qin kənglümdin halap səyimən;

Qünki Mening oşəzipim uningdin yandi.

⁵ Mən Israiloşa xəbnəmdək bolimən;

U nilupərdək bərk uridu,

Yiltizliri Liwan *kedir* dərihidək yiltiz tartidu;

⁶ Uning bihliri xahlap yeyilidu,

Uning güzəlliki zəytun dərihidək,

Puriki Liwan *kediriningkidək* bolidu.

⁷ Həlkə kaytip kelip, uning sayisi astida olturidu;

Ular ziraətlərdək yaxnaydu,

Üzüm telidək qeqəkləydu;

Liwanning xarabliri *aoşzida kəloşandək*, esidə

□ **14:2** «...«buka *qurbanliqlar*»ni tutimiz — «buka *qurbanliqlar*» Hudaşa atap beşixlinidioşan «kəydürmə *qurbanliq*»lar iqidə əng qimmətlik *qurbanliq* idi. Muxu yərdə kəqmə mənidə ixlətkən, əlwəttə. U «ləwlirimizdiki mol ibadət-mədhiyə»ni kərsitidu. Bəşqə birhil təjimisii: «ləwlirimizdiki mewini tutimiz». □ **14:3** «**Qünki Səndinla yetim-yesirlar rəhim-xəpkət tapidu**» — bu səz Hoxiyaning bəlisirining öz dadisi bilən boləşan kəqürmixini əks əttürgən bolidu.

xerin qalidu. □

⁸ Əfraim: «Mening butlar bilən yənə nemə karim!» — dəydiqan bolidu.

«Mən uningqə jawab berimən, uningdin həwər alimən!

«Mən yapyexil bir qarışaydurmən».

«Sening mewəng Məndindur!» □

⁹ Kim dana bolup, bu ixlarni qüxinər? Qeqən bolup, bularni bilər?

Qünki Pərwərdigarning yolliri durustur,

Həkkaniylar ularda mangidu;

Biraq itaətsizlər ularda putlixip yikilidu. ■

□ **14:7** «Liwanning xarabliri aqzida qaloqandək, esidə xerin qalidu» — ibraniy tilida: «Uning əslətmisi Liwandiki xarabningkidək bolidu». □ **14:8** «**Əfraim: «Mening butlar bilən yənə nemə karim!» — dəydiqan bolidu**» — baxqa birhil tərjimisi: «U (Huda Əfraimqə) «I Əfraim, Mening butlar bilən nemə alakəm bolsun!» — dəydu». ■ **14:9** Pənd. 10:29

**Muq ddes Kalam (y ngi yezik)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Pinyin script**

Copyright   2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5